روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران

شامل : متن قوانین - تصویبنامه ها - صورت مفصل مذاکرات مجلس شورای ملی
سؤالات - اخبار رسمی - فرامین - انتصابات - آئین نامه ها - بخشنامه ها - آگهی های رسمی

سال اول - شماره ۱۹۳ صفحهٔ ٦٤٢ | مدیر سید محمد هاشمی نماینده مجلس شورای ملی | ۲ شنبه ۲۳ مهر ماه ۱۳۲٤

دوره چهاردهم قانونگذاری

شماره مسلسل ۱۴۲۲

مذاکرات مجلس

بقیه جلسه ۱۴۹

بقیه صورت مشروح مذاکرات مجلس روز ۵ شنبه نوزدهم مهرماه ۱۳۲٤

دکتر کشاورز — آقایان نمایندگان من تصور نمیکنم که هیچ ایرانی باشرفی ، هیچ ایرانی که این افتخار را بخودش میدهد که اسم ایرانی روی خودش بگذارد قبول بکند که در مملکت او قشون اجانب حتی متفقینش باشند وجود داشته باشد ومن آن کسی را که طرفدار اقامت قشون اجنبی در ایران باشد چنانکه در دفعه قبل در مجلس گفتم آدم بی شرف وپستی میدانم (صحیح است) نه تنها کسی را که وجود قشون اجنبی را در ایران لازم میداند بی شرف میدانم بلکه هر کسی را که برخلاف مصالح مملکت وملت با اجانب سروسری داشته باشد از آنها پول بگیرد ودراین مجلس هم هستند ونوکر ومزدور آنها است او را هم بیشرف میدانم (صحیح است) و هستند دراین مملکت از ۱۵۰ سال قبل خانوادههائی که آنها مزدور اجنبی هستند .

نایب رئیس - آقای دکتر ازموضوع خارج نشوید

دکتر کشاورز - آقای ملك مدنی اگر اکثریت مجلس اجازه بدهد من بعنوان مخالف با این طرح صحبت بکنم صحبت میکنم اگر اجازه ندهد ازاینجا میروم

نایب رئیس - صحبتتان را بفرمائید اما از موضوع لایحه خارج نشوید

دکتر کشاورز - ... این مطلب مربوط بلایحه است شما این جا طرحی میگذرانید که تا قشون متفقین ما از ایران خارج نشوند انتخابات دورهٔ پانزدهم انجام نگیرد بنابراین اجازه بدهید که من اول روابطمان را با متفقینمان روشن بکنم پشت این تریبون و از آن استدلال و استفاده بکنم برای اینکه بگویم این طرحی را که شما پیشنهاد میکنید بصلاح مشروطیت و ایران نیست نظر شخص من این است آقایان ۸۰ نفر هستید رای میدهید واین طرح تصویب میشود واین در مجلس شورای ملی ایران سابقه دارد که رای هائی داده شد وبعد از بیست سال یکنفر که با آن طرح مخالف بود ملت ایران اورا شناخت که حق با او بوده است وبعد از بیست سال دیگر هم آقای طباطبائی ملت ایران قضاوت خواهد کرد که کدامیك ازمن وشما خیانت میکنیم یا من خیانت میکنم یا شما خیانت میکنید. بعد از تذکر این مطلب که بهیچوجه هیچ ایرانی باشرف که من هم باجرئت خودم را یك ایرانی باشرف میتوانم معرفی کنم ، هیچ ایرانی باشرف موافقت با این نخواهد کرد که قشون اجنبی حتی متفقین مادر ایران باقی بمانند اجازه بدهید من یك خورده راجع بروابطمان با متفقینمان صحبت کنم (محمد طباطبائی - آقا این مطرح نیست - همهمهٔ نمایندگان) ... کاملا مطرح است اجازه بدهید من یك خلاصهٔ راجع بروابط با متفقین صحبت کنم من قبل از همه چیز برای اینکه مختصر صحبت کنم ومیدانم که آقایان هم عجله دارند ...

نایب رئیس - راجع بکفایت مذاکرات صحبت بکنید بعد هم نوبت شما است آنوقت اگر موافقت کردند شما صحبتتان را بکنید .

دکتر کشاورز - دریك مجلس مشروطه تا یك نفر با یك لایحه یا یك طرحی مخالفت اساسی میکند شما حق ندارید رای بگیرید شما چرا دهن اقلیت را می بندید .

طباطبائی - نوبت با ایشان نیست

نایب رئیس - رای میگیریم .

دکتر کشاورز - رای بگیرید آقا منکه مخالفت میکنم با این طرح اگر مرا اجنبی پرست میدانید مرا رسوا کنید چرا نمیگذارید من حرف خودم را بزنم .

نایب رئیس - آقای دکتر کشاورز این صحبتها خارج از موضوع است چرا حرف اجنبی پرستی میزنید ؟

دکتر کشاورز - من میزنم برای این که این افکار در کلهٔ بعضی از نمایندگان مغرض هست

نایب رئیس - این فکر را نکنید در بارهٔ کسی جنابعالی که یك دکتر تحصیل کرده هستید چرا این حرف را میزنید .

طباطبائی — رای بگیرید رای مجلس قاطع است .

دکتر کشاورز - بالای رای مجلس اصول مشروطیت است . آقای ملك مدنی امر میفرمائید من میروم شما جای رئیس نشسته اید بیطرف باشید تصدیق میکنید که باید بگذارند یکنفر مخالفت بکند

نایب رئیس - من موافقم بنده از مجلس خواهش میکنم که موافقت بفرمایند ایشان مخالف هستند نوبت آقا هم هست اجازه بدهید بعنوان مخالف ایشان حرفهایشان را بزنند بعد آقایان دیگر صحبت بکنند (بفرمائید — بفرمائید)

بهبهانی - بنده پیشنهاد کفایت مذاکرات را کردم وحاضر هستم که بگویم چرا رای بر کفایت مذاکرات دادم و حالا هم مجلس رای می دهد که ایشان صحبت کنند اما حقش این است که

روزنامهٔ یومیه

فهرست مندرجات

۱ - بقیه مذاکرات یکصد و چهل ونهمین جلسه مجلس صفحه ۱-۱۰
۲- اخبار مجلس صفحه ۱۰
۳- سئوالات نمایندگان « ۱۰
٤- انتصابات واحکام صفحه ۱۰
۵- آگهی های رسمی و غیره صفحه ۱۱

بیفتد بمردم و بمجلس و بسابقه وبلاحقه مردم کار نداشته باشند راجع باینقضیه که مطرح است صحبت کنند آیا این قضیه را قبول دارند یا نه دلایلشان چیست بگویند و بروند.

نایب رئیس - آقایان موافقت کنند نوبت ایشانهم هست صحبتشان رابکنند (بفرمایند) اما آقای دکتر راجع بمسائل دیگر صحبتی نفرمائید اساساً این افکاری که درمجلس پیداشده است که ما دائماً سم‌پاشی می کنیم خودمانرا ملکوک می کنیم این غلط است بنده که وظیفهٔ خدمتگزاری دارم و ازطرف شما انتخاب شده ام عرض میکنم که نسبت بیکدیگر این همه اهانت نکنیم اجنبی پرستی در این مجلس نیست امیدواریم که هیچوقت این حرف هارا نفرمائید.

دکتر کشاورز — اهانت نشده است اما برای این که مختصر صحبت کرده باشم ابتدا روابط خودمانرا باملل متحدهٔ امریکا عرض میکنم وعرض می کنم که بعقیده من هرایرانی ملل متحدهٔ امریکا را پشتیبان آزادی و دمکراسی میداند و آن ها همیشه امتحان داده اند که در مواقع سخت موقعی که ایران بمناسبت ضعفش بمناسبت ضعف ملت و دولتش درزیر فشار دول استعماری واقع شده بود بملت ایران کمك کردند بهترین مثالش موقعی است که قضیه کنفرانس صلح پیش آمد نمایندگان ایران را درکنفرانس صلح گذشته قبول نکردند وتنها کسی از دول بزرك که پشتیبانی از دولت ایران کرد دولت امریکا بود اما روابط مابادولت امپراتوری انگلستان روابط قطعی وروشن مابادولت امپراتوری انگلستان ازتقریباً چهل سال پیش شروع می‌شود وهر ایرانی درنظر دارد که دولت انگلستان در صدر مشروطیت هواخواه استقرار مشروطیت درایران بوده است واز ۱۹۰۶ رسماً بامداخلات علنی دولت انگلستان بمشروطه خواهان صدر مشروطیت کمك کرد و حتی مراسله ای وجود دارد که مرحوم پدر شما آقای بهبهانی نوشته اند بشارژ دافر انگلیس و رسماً تقاضا کرده اند که ملت ایران را در این مبارزه اینکه بر علیه استبداد می کند یاری کنید امروز اگر پدر شما مرحوم بهبهانی احترام میکنند برای خاطر همین است برای خاطر اینکه بهرقیمتی بود سعی کرد که مشروطیت براستبداد فائق آید (قبادیان — خودشان هم مورد احترام هستند) بنده که خلافش را نگفتم آقای قبادیان (صحیح است) اما امروز که در انگلستان یکدولت کارگری برسر کاراست امیدواریم که سیاست خارجی خودرا غیراز آن سیاستی قرار بدهدکه دولت‌های محافظه کار انگلستان قرار داده بودند زیرا بقول آقای ایدن وزیر خارجهٔ انگلستان سیاست گذشتهٔ انگلستان درایران باعث تنفریك نسل ایرانی نسبت بانگلستان شده است در ۱۹۰۶ دولت انگلستان برای چه من اینجا جاعلت را ذکر نمیکنم. ولی بمشروطه خواهان صدر مشروطیت کمك کرد و مشروطه خواهان صدر مشروطیت از دولت انگلستان کمك خواستند - حتی کار بجائی رسید که مشروطه خواهان صدر مشروطیت بسفارت انگلیس ازدست دولت خودشان پناه بردند حتی کار بجائی رسید که آقای تقی زاده سفیر کبیر فعلی ایران در لندن برای فرار از دست مستبدها عمامه‌اش را برداشت وشاپو گذاشت و رفت بسفارت انگلستان پناهنده شد و سفارت انگلستان از او حمایت وضمانت کرد برای اینکه ازایران خارج بشود متأسفم سوابق را دارم میگویم برای خاطر این من این مطالب را دارم میگویم تا درمقابل ملت ایران ودر مقابل نمایندگان بیغرض مجلس معلوم شود که هر رابطه وعلاقه ای راسبب یك دولتی نمیشود اجنبی پرستی نام گذاشت بامثال صور اسرافیل‌ها وملك‌المتکلمین ها و بهبهانیها یعنی مرحوم پدر آقای بهبهانی نمیشود گفت برای اینکه از انگلستان برای استقرار رژیم مشروطیت و ایران کمك خواسته‌اند اجنبی پرست هستند بنابراین اگر عده‌ای اگر نماینده‌ای در بین سیاست های خارجی مختلف صلاح ملت خودش را بداند که علناً ازیك دوستی و سیاستی پشتیبانی کند آن را نمیشود اجنبی پرست گفت (صحیح است) بیشرف است آن کسی که باو بگوید مزدور است.

هاشمی — حدودی هم دارد.

دکتر کشاورز - حدودی هم دارد آقای هاشمی حدودش این است که دوستی نسبت بیك دولت خارجی باید در کادر منافع ملت ایران وتمامیت میهن ما محفوظ باشد یعنی این دوستی باید تاآنجائی باشد که ایران مال ایرانی باشد و تمامیتش محرز باشد و منافع ملت ایران محفوظ باشد (صحیح است) و برای این دوستی بنده اضافه میکنم که آن کسی که طرفدار این دوستی است پول نگیرد و مقام هم نگیرد (صحیح است - البته) اما روابط نیك ما با دولت انگلستان طول نکشید در ۱۹۰۶ انگلستان بمشروطیت ایران کمك کرد ولی در ۱۹۰۷ با عهد نامهٔ معروف ۱۹۰۷ همین ایران مشروطه را که خودش برای حفظ هندوستانش علاقه بآن داشت علاقه بمشروطیتش داشت و میل داشت در مقابل روس های تزاری در ایران یك حکومت آزاد برسر کار بیاید همین ایران را قسمت کرد و باحریف کنارآمد وملت ایران را فراموش کرد معاهده ۱۹۰۷ را هیچ ایرانی باشرفی قبول نکرد (صحیح است) مناسبات ما بادولت انگلستان ادامه پیدا کرد تا ۱۹۱۹ در ۱۹۱۹ موضوع قرار داد وثوق‌الدوله پیش آمد من خیال میکنم هیچ ایرانی با شرفی وجود نداشته باشد که از قرارداد شوم ۱۹۱۹ طرفداری کند و ازآن دفاع کند قرارداد ۱۹۱۹ قراردادی بود که قشون، فرهنگ، مالیه ایران را دراختیار انگلستان میگذاشت کیست که بتواند ادعای علاقه به این آب و خاك داشته باشد وازاین قرارداد ۱۹۱۹ که آقای سید ضیاء‌الدین مداحش بودند طرفداری کند؟...

سید ضیاءالدین - من وقت میخواهم من حرف خواهم زد

نایب رئیس - آقای دکتر چرا توهین میکنید

دکتر کشاورز - بنده توهین نکردم روزنامه رعدرا ازکتابخانه مجلس بخواهید تا ثابت کنم که ایشان مداح قرارداد بودند.

نایب رئیس - اگر انتظار دارید که بخودتان هم توهین نشود باید معذرت بخواهید

سیدضیاءالدین - من میخواهم حرف بزنم

دکتر کشاورز - اجازه بدهید بنده عرضم را بکنم در ۱۹۱۹ اینقرارداد بایران تحمیل شد

سیدضیاء - برای اینکه حکومت شوروی میل داشت ازمیان برود

دکتر کشاورز - در ۱۹۱۹ بتدریج در مملکت همسایه شمالی ما بمناسبت انقلاب اکتبر سر وصدا هائی بلندشد که این سر وصدا ها را ملت ایران وآزادیخواهان ایران ازش پشتیبانی میکردند چرا؟ برای خاطر اینکه رئیس این دولت اعلام میکرد که نسبت بملل کوچك ملل ضعیف هیچ نوع تعرضی نخواهد کرد چشمی بخاك ملل ضعیف ندارد این نهضت بملل کوچك برای آزادی و استقلال آنها کمك میکند وازتمام حقوق وامتیازاتی که در آن موقع در ایران داشتند و از خود حق کاپیتولاسیون صرفنظر کردند البته ایرانی ازاین قضیه که کمك میکرد باینکه قرار داد ۱۹۱۹ یا تصویب نشود یا اجرا نشود خوشحال بود درش تردید نیست اما وقتی که دیده شد که قرار داد ۱۹۱۹ قابل اجرا نیست برای اینکه سیاست بین‌المللی تغییر کرده است وبرای اینکه آزادیخواهان ایران درمقابل اینقرارداد فشاری ومقاومت میکنند راه حل دیگری پیدا شد آن راه حل را تاوقایع شهریور اگر کسانی میدانستند معهذا نمیتوانستند علناً درایران بگویند که این راه حل را هم دولت امپراطوری انگلستان بوجود آورده است. این راه حل بوجود آوردن حکومت دیکتاتوری رضا شاه بود...

نایب رئیس - آقای دکتر کشاورز این صحبت ها خارج ازموضوع است شما دارید ازموضوع خارج صحبت میکنید

سیدضیاء - آقای رئیس بگذارید حرف بزنند حرف بزنید.

دکتر کشاورز - اگر بناباشد مراهم بکشند من حرفم را میزنم و ملت ایران قضاوت خواهد کرد.

نایب رئیس - راجع بموضوع صحبت کنید

دکتر کشاورز - راجع بموضوع است فشون متفقین در طرح اسمش هست من باید راجع بروابط مابا متفقین صحبت کنم.

امیر تیمور - بعقیده بنده شما بد اداره می کنید آقای ملك مدنی!

نایب رئیس آقای دکتر بنده اخطار می کنم شما حق این صحبت هارا ندارید شما هروقت حرف میزنید باعث اغتشاش مجلس میشوید اینها جا ندارد چرا میگوئید آقای سید ضیاءالدین طرفداری از قرار داد میکردند بخودتان نگویند خوشتان میآید.

دکتر کشاورز - بمن بگوئید بنده آنوقت ۱۸ سالم بود چطور میتوانستم طرفداری کنم یا مخالفت کنم.

نایب رئیس - بنده دیگر اجازه نمیدهم دراین زمینه صحبت کنید.

دکتر کشاورز - ... بهرحال در وقایع شهریور در اخبار رادیوئی لندن و در تفسیر خبر های جهان که ازطرف سفارت انگلستان در ایران منتشر میشد ما و همهٔ ایرانی ها خواندیم ودیدیم و شنیدیم که دولت انگلستان گفت که ما از رضا خان پشتیبانی کردیم و اورا تقویت کردیم برای اینکه...

نایب رئیس - مسائل سیاسی را چرا داخل موضوع میکنید.

دکتر کشاورز - اینجا مسائل سیاسی مطرح است این چه حرفی است شما میزنید؟

نایب رئیس - شما با این حرف ها روابط مارا باخارجی ها دارید تیره میکنید

دکتر کشاورز - آقای دکتر مصدق شما یك روز پشت این تریبون آمدید یك نفری بالدکتریت مخالفت کردید چرا حالا میگذارید صدای یك نفر نماینده راخفه کنند...

طباطبائی - آقای دکتر مصدق در مسائل عمومی بامردم ایران همراهند نه باشاه!

دکتر کشاورز - آقای طباطبائی بجان شما بنده بیشتر از شما طرفدار ایران هستم بیائید من دست شمارا بگیرم برویم توی طهران همین طهران تابه بینید عقاید عمومی ملت ایران نسبت بمن وشما چگونه است بسیار خوب من راجع بروابط خودما بااتحاد جماهیر شوروی عرضی نمیکنم مردم ایران روابط مارا با آنها تاقبل از شهریور همه می‌دانند درایران خوردن چای بزرك گناه بود در ایران دانستن زبان روسی گناه بود واشخاصی اگر زبان روسی میدانستند حبس و تبعید و کشته میشدند (یکی ازنمایندگان - حالا نیست) بسیار خوب بنظرشما حالا نیست.

نایب رئیس - شما مسائل داخلی خودتان را حرف بزنید مسائل خارجی را مورد بحث قرار ندهید.

دکتر کشاورز - آمدیم سراصل مطلب پس این روابط مابامتفقینمان است بااین وضعی که بشما عرض کردم هرمنصفی تصدیق می کند. که درایران طبقه حاکمه سیاست یك جانبی را اتخاذ کرده وادامه داده است هرمنصفی این را تصدیق میکند. آنوقت شما طرحی می آورید به مجلس که انتخابات تا یکماه بعد از بیرون رفتن قوای متفقین از ایران شروع نشود خوب! آیا این قوای متفقین بودند وقتی که وکلای مجلس چهاردهم انتخاب شدند یانه؟ قطعاً بودند آیا این قوای متفقین که درایتجا بودند رای بردند یا نخیر توی صندوق اعم ازانگلیس وامریکا وشوروی؟ نه! قوای متفقین اگردرانتخابات ایران اعمال نفوذ کردند بدست ایرانی کردند اگر قشونشان ازاینجا برود آنوقت مزدورهایشان میکنند مثل این که قبل ازشهریور ۲۰ یعنی سابق هم میکردند بعلاوه با تصویب این لایحه آقایان پایه انتخابات دورهٔ چهاردهم را متزلزل میکنند قطعاً اگر شما این رای رانسبت بانتخابات دورهٔ ۱۵ بدهید دال بر بطلان دورهٔ چهارده است (بعضی ازنمایندگان - ابداً ابداً) (همهمه نمایندگان) و بنابراین هرکاری در دورهٔ چهاردهم انجام گرفته است برای ایران وملت ایران رسمیت ندارد (بعضی ازنمایندگان - بست این طور آقا) و بمناسبت اینکه منشور ملل متفق هم در دورهٔ ۱۴ بمجلس آمد و تصویب شد بنابر این با تصویب این طرح بنیان رائی را که نسبت باین منشور شما داده‌اید سست میکنید (اینطور نیست)

اردلان - بنده اخطار نظامنامهٔ دارم)

بعضی ازنمایندگان - چرا میگذارید این حرف ها را بزنند

نایب رئیس - آقا ماده ۱۲۷ رابخوانید

دکتر کشاورز - بخوانید

(ماده ۱۲۷ بشرح زیر قرائت شد)

ماده ۱۲۷ هر گاه به ناطقی در یك جلسه دو مرتبه اخطار شود مجلس میتواند در صورت تقاضای رئیس حق نطق را در آنجلسه ازاو سلب نماید رائی که دراینباب گرفته می‌شود بقیام وقعود وبدون مذاکره خواهد بود

نایب رئیس - دومرتبه من به آقای دکتر اخطار کردم.

دکتر کشاورز - یکمرتبه بمن اخطار کردید رای بگیرید، رای بگیرید. آقای رئیس مجلس من درپشت این تریبون هرچه بصلاح ملت میدانم باید بگویم عقیدهٔ من این است که می گویم و آقایان مخالفین من هم بیایند هرچه می خواهند بگویند - آقایان رای بگیرید تا بیشتر مفتضح بشوید.

نایب رئیس - شما نمی‌توانید توهین کنید شما بآقای سیدضیاء الدین توهین کردید.

دکتر کشاورز - آقای ملك مدنی آنقدر دفاع ازآقاسید ضیاء الدین نکنید روزنامه‌های رعد امروز درمجلس هست.

یکی ازنمایندگان — روز نامه رعد، رعد امروز.

دکتر کشاورز - رعدمعذرت میخواهم حالا می‌خواهید رای بگیرید بگیرید.

بعضی ازنمایندگان - آقای دکتر فرمایشاتتانرا بفرمائید.

نایب رئیس - اگررای نمی گیرید بنده‌از مجلس خارج می‌شوم.

بعضی ازنمایندگان - رای، رای.

نایب رئیس — رای می گیریم باین که آقای دکتر کشاورز دراین جلسه حق صحبت ندارند آقایانیکه موافقند قیام کنند (جمعی برخاستند) (آقای هاشمی منشی شماره کردند اظهار داشتند ۴۸ نفر)

نایب رئیس - تصویب شد.

دکتر کشاورز - بمن اجازه صحبت ندهید تادنیا بداند حتی درمجلس شورای ایران آزادی ودموکراسی وجود ندارد ودر مجلس ایران بیك وکیل اقلیت اجازهٔ صحبت داده نمی‌شود.

سید ضیاء الدین — اخطار نظامنامه ای دارم خیلی کوتاه وخیلی مختصر

یکی ازنمایندگان — بشما توهین کرده‌اند بفرمائید.

نایب رئیس — بلی بشما توهین کرده اند مطابق نظامنامه حق دارید صحبت کنید.

دکتر کشاورز - هی طرفداری کنید آقای نایب رئیس همه میدانند.

نایب رئیس - همه میدانند که بنده طرفداری از کسی نمیکنم

دکتر کشاورز — اجازه بدهید روزنامه‌اش را از کتابخانه مجلس بیاورند

نایب رئیس — آقای آقا سیدضیاء الدین خواهش میکنم ازموضوع خارج نشوید

سید ضیاءالدین — خیلی مختصر است اولا بنده خیلی متأسف هستم که آقای دکتر کشاورز نتوانستند فرمایشاتشان رابفرمایند (یکی ازنمایندگان پس چرا رای دادید؟) بنده نشسته بودم (فداکار - آنها که رای دادند عوض شمابود) ثانیاً یکسال ونیم است که در این مجلس تصادف همکاری باجناب عالی را دارم (دکتر کشاورز — خیلی متأسف هستم) نه، بنده متأسف نیستم بنده مسرورم احساس غرور دید که باعصبانی شدن باهتاکی کردن، با ناسزا گفتن یك هدف ویك مقصودی را نمیشود پیش برد (دکتر کشاورز — بنده راهم میدانند که عصبانی نیستم) السلام بنده بجنابعالی ثابت میکنم که بنده ازشاها گر هم عصبانی هستم خیلی کمتر هستم (دکتر کشاورز - از لکنت زبانتان معلوم است) از گفتار من ازقیافهٔ من چون شما دکتر هستید شاید این تشخیص را بتوانید بدهید هرملتی، هرمملکتی یك مقتضیاتی دارد و هر زمینی آب و هوایش یك موجباتی را ایجاب میکند شاید دردنیا جاهائی باشد که با جارو جنجال با ناسزا گوئی با هتاکی یك مقصدی را بتوان پیش برد ولی ایران از آن سرزمین ها نیست (صحیح است) (دکتر کشاورز - اگر اینطور بود شما در مجلس نمی‌آمدید)

نایب رئیس - آقا ساکت شوید آقای دکتر شما رعایت نظامنامه را نمیفرمائید.

سید ضیاء الدین — من باید بیایم بمجلس برای اینکه من وارث تمدن هزار وسیصد ساله هستم بله، بله، آقا، بله تعالیم اسلامی حقایقی را که بعضی ازایرانیها شاید ازآن جمله خودجنابعالی باشید متوجه نبوده اید که در تعالیم اسلامی بوده است لازم بود برای من که بروم در جاهای دیگر بگردم و پیدا کنم (دکتر کشاورز — ۱۰۹) خلاصه بنده گمان میکنم هیچ بنده نمیخواهم بآقای دکتر کشاورز یا رفقای ایشان احتمال سوء نیتی بدهم نه، هر سنی یك مقتضیاتی دارد بنده هم وقتی بسن جنابعالی بودم یا کوچکتر بودم اگر شما یك آتشه هستید من دو آتشه بودم (دکتر کشاورز — در راه قرارداد) بنده میخواستم ازآقای دکتر کشاورز فقط یك خواهشی بکنم حرف منطقی، ذکر وقایع تاریخی، استدلال دریك موضوعی محتاج بناسزا وهتاکی نیست (دکتر کشاورز — ناسزا نگفتم حقایق را گفتم) عصبانی شدن لازم نیست بنده گمان میکنم بیانات جنابعالی بیشتر بتواند دربنده ودیگران تأثیر کند اگر نظریات خود تان را با متانت بیشتر و با آرامی بیشتر ادا بفرمائید واما راجع بفرمایشاتی که بینده فرمودید چونکه بنده احساس میکنم اکثریت و مجلس میل دارد این قضیه امروز حل شود بنده ازاکثریت و از مقام ریاست استدعا میکنم حق جواب بیانات آقا را برای بنده محفوظ بدارند که درجلسه آینده خدمتشان عرض کنم.

دکتر کشاورز - اخطار نظامنامه‌ای دارم.

لنکرانی - پیشنهاد خروج ازدستور کرده ام بنده قبل ازهمه پیشنهاد خروج ازدستور کرده‌ام.

نایب رئیس - بنده پیشنهادها را نمره گذاشته‌ام آقای دکتر مصدق هم پیشنهادی کرده اند بنده خودم پیشنهادها را مره میگذارم که خلاف نشود آقای دکتر عبده (جمعی ازنمایندگان - مذاکرات کافی است)

دکتر عبده - بنده مطیعم آقا اگر آقایان اجازه میدهند صحبت میکنم اگر اجازه نمی‌فرمایند بنده حاضرم که برگردم (جمعی از نمایندگان — رای رای).

نایب رئیس — مجلس اول موافقت کرد که آقای دکتر کشاورز صحبت کنند نوبتشان هم بود صحبت هم کردند حالا نوبت آقای دکتر عبده است اگر موافقت دارید بایشان صحبتشان را بفرمایند (یکی ازنمایندگان - رای بگیرید)

دکتر عبده — بنده خلاصه میکنم آقایان زیاد وقتتان را نمیگیرم قسمتی از اظهارات دوست عزیزم آقای دکتر کشاورز که از مدرسه باهم تماس داشتیم ومن ایشان را مرد وطن‌پرستی میدانم‌منتهی معتقدم که در خیلی ازقسمتهای زندگیشان ممکن‌است اشتباه کرده باشند ، قسمتی ازاظهارات ایشان‌مربوط بسیاست خارجی ایران و روابط ایران باکشورهای خارجی بنده احساس نکردم که این مقدمه رابطهٔ مستقیمی با مسئله مطروحه داشته باشد (دکتر کشاورز مربوط بقشون مفقئین است) ، حالا باینجهت بنده دراین‌باب چیزی عرض نمیکنم فقط اشاره میکنم‌باین نکته که بهمان اندازه که هر ایرانی باشرفی ازقرارداد ۱۹۱۹ متنفر است بهمان اندازه هم از نغمه‌های شومی که ما در آذربایجان میشنویم متنفر است(صحیح است — احسنت) میدانید برای چه درموقع انقلاب مشروطیت‌ایران آنروز آزادیخواهان ایران‌ازسیاست انگلستان طرفداری میکردند؟ برای‌اینکه آنها طرفدار یک‌سیاست آزادی‌بودندومیخواستندمشروطیت را در ایران مستقر بکنند ولی ما و هیچ ایرانی شرافتمندی بااین سر و صداهائی که میشود با این اعمالی که منافات دارد باحاکمیت واستقلال‌اینمملکت موافق‌نیستیم (صحیح‌است) ما میتوانیم در مقابل هر کشوری ، هردولتی ، هرقدر مقتدرهم میخواهدباشد حق خودرا صریحابخواهیم بنده از آنهائی هستم که دراین‌قسمت‌از دولت فعلی هم تقدتر هستم بنده معتقد هستم که ژاندارم مارا و نه آنها خواستند از انجام وظیفه ممانعت بکنند ژاندارم‌بایستی برودو کشته شود بگذارید آنها اگر میخواهند بژاندارم ، تیراندازی کنند(صحیح‌است) اینرا بدانید اگرشما اینجانشسته‌اید برای اینکه دول معظم و دول بزرگ از شما طرفداری کنند این‌اشتباه است اگر شماحق‌حاکمیت واستقلال خودتان را خواهانید (صحیح‌است) باید صدای خود مان را بدنیا نشان بدهیم ، برسانیم و افکار عمومی‌را برله خودمان‌تجهیز کنیم نه‌اینکه رو در بایستی فایده ندارد وپرده‌ها پاره‌شده بنده راهم میدانند وزندگی کوتاه سیاسیم هم‌شاهداست که نه‌ازسیاست انگلستان‌طرفداری میکنم نه‌ازسیاست شوروی و در پشت این تریبون در مواقع مختلف برعلیه هردو سیاست صحبت‌های خودم راکرده ام منتهی برحسب موقع و بر حسب مقتضیات اگر دیدم در یک موقع معینی فشار از یکطرف زیادتر است خوب طبیعی است که صدای ما برعلیه آن‌طرفی است که‌فشار بیشتر بما وارد میکند(صحیح است- احسنت) اگر انگلستان هم‌اینکار رابکند اگرنظیر کلنل‌فلیچر دوباره در کرمانشاه پیدا شود همان عرایض‌را میکنم وهمان صدارا درپشت تریبون تکرار میکنم (دکتر کشاورز — ایرانیهای بی‌شرف کار فلیچررا دارند میکنند) ... آنها راهم باید محاکمه کرد ، آنهارا هم باید مجازات کرد عمده‌استدلال آقای‌دکتر کشاورز یعنی آن‌شاه دلیل ایشان این بود که دردوره‌سیزدهم هم قوای اجانب در این مملکت بوده اند معذلك انتخابات دورهٔ چهاردهم .. (قبادیان — چون‌نام کلفل برده شد اجازه میخواهم پاسخ بدهم زیرا کرمانشاه چهار وکیل دارد) بنده راجع بانتخابات کرمانشاه نگفتم آقای قبادیان ، صحبت‌بنده راجع بکارهای دیگر کلنل‌فلیچر بود (خنده‌نمایندگان) آقا من راجع بآن قضایائی که خود آقایان میدانند که باهم همکاری بکنیم شما باز میخواهید دعوارا ازسر بگیرید) اجازه بدهید بنظر بنده این اقدام یکی از اقداماتی است که ممکن است مملکت مارانجات بدهد (صحیح است) هرچه زود تر باین طرح قانونی رأی بدهید و یقین داشته باشید که با این اقدام وظیفه میهن دوستی خود را انجام داده و وطن پرستی خودتان راثابت کرده اید (کف زدن نمایندگان) (بعضی از نمایندگان - مذاکرات کافی است)

نایب رئیس - رای‌میگیریم بکفایت‌مذاکرات آقایانیکه موافقند قیام نمایند (اکثر برخاستند) تصویب شد .

پیشنهادی ازطرف آقای‌لنکرانی‌شده‌است‌راجع بخروج‌ازدستوراین لایحه (نمایندگان - بخوانید) پیشنهاد بطریق زیرقرائت‌شد:

پیشنهاد میکنم که‌این لایحه از دستور خارج شود .

محمد طباطبائی- این قابل طرح نیست

یکنفراز نمایندگان- مجلس رای داده است بدو فوریت

نایب رئیس- بفرمائید آقای‌لنکرانی .

لنکرانی — بنده‌امروز بالعکس تصمیم گرفتم که هم خودم ملایمت را بخودم تحمیل بکنم وهم بی مهریهائی که خدای‌نخواسته متوجه من‌بشود با صمیمیت‌استقبال‌بکنم‌برای اینکه موضوع‌موضوعی است که من شایسته میدانم در این باب مطالعه و مذاکرات‌زیادی شده باشد گاهی قضایائی پیش می آید که مبداء تاثیرات خاصی است که از یکنفرد و افراد معدودی شروع میشود و بعد توسعه پیدا میکند موضوعات زیاد است اگرازیکطرف‌حواس من پرت شد ازده طرف‌دیگروارد میشوم چه‌ضرر دارد که برادرانه راجع به مملکتمان گفتگوکرده باشیم ما اولین مرتبه نیست که در مقابل ضرر عجله قرار گرفته ایم استدلال وعقیده من مرتبط‌بموضوع وموازینی خواهد بود که نسبت بیکی ازآنها همان که‌اول گفتم مایلم حتی‌تفوهی‌نکرده باشم واسم هم نیاورده باشم‌و درتاریخ ایران هم این حق رابرای خودم حفظ میکنم که حتی اسمی هم از آن بزبان نیاوردم‌آقای ملك مدنی برای اینکه وظایف خودم را متوجه باشم بنده دلایل خروج از دستور رامی خواهم عرض‌کنم پس بنا بر این میبایستی من در اطراف قضایا مطالعه بکنم قضایا و این مطالب را تشریح بکنم و دلایل خودم را عرض کرده باشم نکته دیگری عرض‌میکنم‌خدمت آقا و آن این‌است که‌گاهی تحاشی میشود از اینکه تصریحات سیاسی در این مجلس‌شده باشد تصور میکنم این تحاشی در مجلس چاشته باشد بلی زمان رضا خان (حاذقی - رضاشاه بگوئید)

نایب‌رئیس - ساکت باشید آقای حاذقی

لنکرانی - ... بدلیل دارزفتن احمدی و در حبس بودن مختاری (یکنفراز نمایندگان — از موضوع خارج نشوید)

نایب‌رئیس - راجع بدلایل خروج‌ازدستور صحبت کنید

لنکرانی — .. بله ازشرق تاغرب ازشمال تاجنوب . از این‌جا ازآنجا ، ازبالا ازپائین ازهمه جای اینها جواب عرض میکنم ، راست راستی‌دارد یادم‌میرود (خنده نمایندگان) حضور آقایان عرض کنم من خوشحالم درعین این‌که بآن سبك مخالف بودم بزبان نیاوردم خارج ازاین مجلس . یا خارج از این اطاق اگر بپرسند ممکن است بگویم ولی برای‌این‌که ازباب افتخارخودم را بزبان هم نیاورده باشم آنجا میگویم . بازهم مافوق‌اوش نکرده‌باشیم که در این قرارداد عنوان قشون متفقین قید شده این لفت درآن تصریح شده جزو این قضیه است آنوقت هم مینویسند وهم میگویند حرف‌نزنیم این تعجب آور است آنرا حذفش بکنید ماهم حرف نمیزنیم تصورنمیکنم مخالف من‌هم حاضر نباشداین موضوع را تصدیق نکند (یکنفر ازنمایندگان — آقامختصر بفرمائید) وقت بنده زیاد خواهد بود (حاذقی - عده برای رای‌کافی نیست بیرون‌نروید) میگوئید عده‌کافی نیست برای رای بلر آقا این‌هم از آن صحبتها بودکه فرمودید آقا بنیابت حضرت عالی فرمودندکه عده برای رای‌کافی نیست نروند برای این بلائیکه تهیه شده‌است .

نایب رئیس — آقا نظامنامه مجلس‌راهم رعایت بفرمائید.

لنکرانی — .. خوب حالا یك چیزدیگری میگویم دراین که یك ایرانی باشرف حتی حق ندارد مباهات کند باینکه مایل هست قشون اجنبی درخانه‌اش باشد در این شکی‌نیست امرعادی است غریزه بشری هر کس علاقه بخانه‌اش دارد هر کسی ازهر مداخله ای متأثر است وهر کس مخالف است باین‌که بیگانه درخانه اش باشد دراینکه ما شکی نداریم یك مطلبی‌که ممکن‌است دراینجاوسیله شده باشدکه من مجبورباشم قبلا درآن باب بحثی کرده باشم موضوع آذربایجان است چون گفته شد و صحبت هم شدتصور میکنم‌که هیچ ایرانی نباشدکه ازموضوع آذربایجان متأثرنباشد دراین‌شکی‌نیست (صحیح است) نمیتواند هم ایرانی باشد وهم از قضایای آذربایجان متأثرنباشد ولی‌ما نبایدفراموش بکنیم‌وقبلا نظررا نسبت‌بآذربایجان گفتم فراموش نشده باشدولی من‌فراموش نمیکنم‌که یکروزسعدی بزرك سعدی بزگوار . سعدی افتخار ایران‌وشرق ودنیا همان مردیکه بمجردیکه گفته توبه کرده و حتی مستی‌هم تحت تأثیرآن اشتباهش بوده است‌و ماهم اورا در عداد شتهیات میشناسیم همان‌جوریکه برای‌سایر بزرگان‌بشروادب وحکمای بزرك‌خودمان سراغ داریم ازاین‌قبیل‌شتهیات‌را آنزاهم‌تحت همین عنوان قبول‌میکنیم نمیخوانیم‌آن‌شعررا (بعضی از نمایندگان — نخوانید) بخیرفراموش نکنیم که اگرقوای مدافع روحیه‌اش مقلول‌نبود وعلاقه‌بوطنش داشت یعنی حقوقش در وطنش محفوظ بود قشون کوچولوی‌بی‌قیمت‌مقول‌درمقابل‌این قدرت وعظمت این‌طورموفقیت‌هاپیدا نمیکرد بازاجازه بدهید دراین باب هم دلایل کافی عرض‌نکرده باشم آقایان همه اطلاعات‌کافی‌دارند دراین باب بنده معتقدم‌که روی حریق نفت‌نبایدپاشیدروی‌حریق آب باید ریخت

یکنفر ازنمایندگان - آب‌هم فایده‌ندارد

لنکرانی — .. شن باید ریخت . خاك‌باید ریخت عوض این اگر چنانچه ما در مقابل رژیم مشروطیت تسلیم میشدیم

نایب رئیس — آقا از موضوع خارج نشوید .

لنکرانی — ... دلایل و علل خروج از دستوررا دارم میگویم اگرچنانچه ماحاضرمیشدیم که‌قانون اساسی‌را احترام‌بگذاریم . اگرماتسلیم میشدیم‌باین‌که رژیم مارژیم مشروطه‌باشدتقاضاهای اضافه تر ازآن ازمانمیشد ماچه میخواهیم بکنیم ؟ آیا مابایستی یکدرجه دیگر برادر کشی را شروع بکنیم ...

نایب رئیس- آقای لنکرانی ماده ٦٣ را هم رعایت‌بفرمائید بپیشنهاددهنده باید بطوراختصار حرف بزند

(ماده ٦٣ بطریق‌زیر قرائت‌شد)

ماده ٦٣ — اصلاحاتی که درضمن شورثانوی پیشنهاد میشود درصورتیکه از طرف کمیسیون ارجاع‌آن خواسته نشود صاحب‌اصلاح بطوراختصار آنرا توضیح واستدلال‌میکندوفقط اعضاء کمیسیون حق جواب دارند پس ازآن مجلس در باب قبول توجه یاعدم قبول‌توجه رای میدهد.

در صورت قبول توجه آن اصلاح بکمیسیون فرستاده‌میشود . درباره‌اینقبیل‌اصلاحات‌نمیتوان‌همان روزیکه پیشنهاد شده‌است رأی‌داد

لنکرانی- اختصار برای بزرك وکوچکی مطلب‌است‌مطلب‌راهم‌باید ملاحظه بفرمائید آقامطلب خیلی بزرك‌است

نایب رئیس- مطلب‌مهم هست‌ولی تااندازه هم باید رعایت نظامنامه را بفرمائید

لنکرانی - ... بچشم اجمال مطلب این‌بود که ما بجای اینکه میدان باز کنیم برای سایرین که از احساسات ناراضیها بر ی مقاصد خودشان استفاده کرده باشند بجای او باید بعدم رضایتها خاتمه داده باشیم آقایان فراموش نکنید آذربایجان گفته شد آذربایجانی که مشروطیت ایران قسمت مهمش درگرو فداکاریهای آنها بوده(صحیح‌است) آذربایجانی که ستارخان و باقرخان داشته میپرسم کجاست ؟ چطور شده اینها از بین رفته اند ستار خان کجاست؟ آذربایجانی که خیابانی‌داشته میپرسم خیابانی کجاست ؟

(یمین سفندیاری - خدا رحمتشان کند)

آقایان یك سئوالی ازتان میکنم باین‌اندازه اگر امروز بیائید انصاف بدهید با بی غرضی و فردا را درنظر بگیرید ممکن است در مقابل مشکلات بزرگی قرار نگیرید شما بخدا اگر پیشه‌وری امروز پیش شما بود بیش ازاینکه بیاید یك‌نطقی بکند وشاید اجازه بدهند یا ندهند تأثیر دیگری داشت ؟ (نقابت- آقای‌محمد طباطبائی نمیگذارند) ولی اتفاقاً آقای طباطبائی نسبت بمن مهر ومحبت زیاد دارند (اردلان - همه دارند) ایشان آمدند روبروی من نشستند که بهتر بشنوند. تصورمیکنم اگر چنانچه ما آنچه را که خرج قشون و گلوله و خرج کور وکفن ملت ایران میکنیم خرج غذا و لباس و دوا و معالجه اش بکنیم بهتر نیست ؟ (بعضی از نمایندگان - چرا) (اردلان- آقا این چه مربوط به پیشنهاد است) من علتش را دارم عرض میکنم برای این علت باید از دستور خارج شود ..

فرخ - بچه‌دلیل ؟ این‌دلیل نیست

اردلان- آقا اینها ازموضوع خارج‌است

لنکرانی— ... آقای فرخ اجازه بدهید دلیلش‌را دارم عرض میکنم

نایب رئیس- ولی مختصر بفرمائید

لنکرانی - من بنظرم میآید در ۲۳ سال قبل تصادف من‌وآقای فرخ رازیر یك رنجبر برد توی یك‌محبس بلی‌من فراموش نمیکنم که‌حتی‌در آنجاهم‌آنموقع همین احساساتی راکه امروزداشتند آنروزهم داراًبودند ولی روی اصول معینی بین‌من وایشان اختلاف نظربود وحتی یك‌برودتی هم بین ماموقة بود وبعد باهم خوب‌شدیم متلاعرض میکنم معمول دنیا اینطور است درتمام دنیا وقتیکه‌روابط یکدولتی با دولت دیگر قرض بکنیم بطور کاملا مطلوب نیست ونمیخواهند هم‌پاره کرده باشند وکار رابجنك‌منتهی کرده‌باشند کوشش‌میکنندحتی‌الامکان ازاشخاصی که تصدی‌آنها سوءتفاهم بیشتری ایجاد نکند وبلکه بالعکس ازرجال وطن‌پرستی که ممکن است مورد سوء ظن آنها نباشد بتصدی بدارند و فواصل راتزدیك کرده باشند وشکافها را پر کرده باشند آیابا آذربایجان همین کاررا کردیم ؟

فیروزآبادی - ماهمین کار را کردیم .

لنکرانی - من‌توی این‌مملکت دارم‌زندگی میکنم ۹۰سال است توی‌یك کوچه داریم زندگی میکنیم من‌والله نه‌پول دارم که فرار کنم ونه زورم میرسد که زیرمشکلات بمانم حتی‌الامکان باید قضایا با مسالمت بگذرد . این راهش نبوده . راهش این بوده که‌ازطرفی‌وارد شده‌باشیم که‌راه‌امید آذربایجان رااز خودمان قطع نکنیم (یکنفر از نمایندگان - اینطور نیست) (دکتر مجتهدی . آقای لنکرانی ازاردبیل صحبت کنید .)

نایب‌رئیس - خواهش میکنم‌آقای لنکرانی از موضوع خارج نشوید شما خودتان فرمودید که مختصر میفرمائید .

فرخ - خروج ازدستوردیگر کافی‌است .قرار بودسه دقیقه بیشتر صحبت نکنید .

لنکرانی - ... (خطاب باقای فرخ) آیا میخواهی بگویم ؟ یادت هست که میگفتی ایران مجبور است تحت حمایت انگلستان زنه گی‌بکند (فرخ-من گفتم‌من گفتم‌ودروغ‌میگوئی) یادت‌هست که سنك راول کردم برای تووبهت نخورد یادت هست درمجلس بیست‌وسه سال قبل‌از اشخاصی که‌آنجا بودند یکیش هم برادرخبیر الملك است (فرخ - دروغ میگوئی)

اردلان - آقامادہ ٦٣را بخوانید .

دکتر طاهری - این‌ماده٦٣ برای کیست .

لنکرانی - باقیش راهم‌بگویم؟

یکنفر از نمایندگان - دیگرنگو .

جمال امامی - آخر چکار داری بمردم صحبتت رابکن بیا پائین .

لنکرانی - او چکار دارد بپرسید از او آیا این‌حرف رازده است یانه ؟

نایب رئیس - آقای‌لنکرانی پیش از وقت خودتان استفاده کرده‌اید .

کام بخش - رای‌بگیرید که‌ایشان‌باید‌صحبت کنند یانه؟

لنکرانی— ... (خطاب بنایب‌رئیس) اگر امر بفرمائید اطاعت میکنم اگر میزان است بنده میآیم عقربهٔ ساعت رانگاه میکنم ببینیم چقدر باید حرف بزنم .

نایب رئیس— آقا ماده ٦٣ سابقه‌هم دارد که پیشنهاد کننده باید در اطراف مطالبش بطور اختصار صحبت بکند شما الان نیمساعت هم بیشتر است‌دارید صحبت میکنید .

لنکرانی - آقا مطلب مهم است

شیخ الاسلامی - ماده ۶۳ راهم رعایت بکنید

لنکرانی - ... اجازه بفرمائید من در ضمن مذاکرات احساس کردم یکی از آقایان فرمودند که ممکن است برای جلو گیری ازسوء جریان انتخابی یکعده از اشخاص صالح دعوت شوند یعنی از قوی هیئت دولت از قوی وزارت کشور آقایانی را دعوت بکنند

یکنفر از نمایندگان - آقا این مطرح نیست

لنکرانی - ... اگر مطرح نبود چرا گفتند من دارم میگویم آقا یعنی چه

نایب رئیس - آقای لنکرانی دلایل خروج از دستور را بگوئید

لنکرانی - ... آقا دارم دلیل میآورم او دلیل آورد ورود را بنده دلیل میآورم خروج رابس چه کنم آقام (خنده نمایندگان) در این باب مذاکره شد همانهائیکه آن وسایل را برای انتخابات ایجاد کردند و گفتند رجال صالح آوردیم همانهاهمان میرغضبهارا دو مرتبه بعنوان طبیب بر میدارند می آورند میگویند آوردیم اینهارا برای اینکه مراقب باشند که انتخابات جریان بدی پیدا نکند

محمد طباطبائی - آقا این کار را نخواهند کرد.

جمال امامی - بالاخره هم نشد

لنکرانی - ... بعلاوه بر این نکته دیگری میخواهم عرض بکنم بنده عرض کردم کسی حق ندارد مبادات بکند بایک فشون اجنبی خارج نشود اصلا معنی ندارد . اصلا این غریزه حیوانی است. یک حیوان هم میل ندارد کسی توی لانه اش باشد. توی آشیانه اش باشد . هر حیوانی باآشیانه خودش علاقه دارد (صحیح است) در این شکی نیست . .

هاشمی - ولی انسان پست تر از حیوان هم هست

لنکرانی - ... بله بله هست در دوره رضاخان هم زیاد بود حالا هم هستند

نایب رئیس - آقای لنکرانی

لنکرانی - ... آقا چرا گفتند بمنشیتان بگوئید بنگویند

نایب رئیس - آقای لنکرانی استدعا می کنم بفرمائید

لنکرانی - نه . امر . امر می دهید بروم امر بکنید بروم . چطور دروسط حرف من حرف میزنید .

نایب رئیس - استدعا میکنم بفرمائید.

لنکرانی - ... متشکرم ازاینکه ازفاق فرمودید . اجازه بدهید یکقدری دیگر هم عرض کنم .

یکنفر از نمایندگان - آقا اگر دوساعت دیگر هم حرف بزنید ماخسته نمی شویم .

لنکرانی - بله فشون خارجی بایستی از ایران برود ولی ستون پنجمش هم بایستی برود (صحیح است) ستون پنجم ، همانطوریکه فشون آلمان در اینجا نبودولی می گفتند ستون پنجمشان هست جالاهم اینها رفتند ولی ستون پنجمشان هست سه قرن است .

حاذقی - تارفتند نابودشان می کنیم .

لنکرانی - ... به به . بارك الله . بشما تبریك می گویم می ترسم از خودمان شروع شود آقای حاذقی (خندهٔ نمایندگان).

نایب رئیس - آقای لنکرانی استدعا می کنم ....

لنکرانی - ... نه . نه ، اخطار کنید . بگوئید امر می کنم ،

نایب رئیس - آقا شما مورد احترام بنده هستید .

لنکرانی - ... آقا استدعا می کنم بگذارید یك خورده دیگر مطلب را بگویم وعرایضم را عرض کنم آقایان آیا فردای امروز راهم ما باید بخوانیم یانخوانیم آیا استناد سیاسی دیگران درمملکت ما بدست ما باید توجیه بشود ؟

نایب رئیس - آقای لنکرانی اینها ربطی بخروج لایحه از دستور ندارد استناد سیاسی چه ربطی بخروج ازدستور دارد . چه ربطی به لایحه انتخابات داخلی مملکت دارد .

لنکرانی - ... بنده خواهش می کنم از آقایان عوض اینکه این لایحه رابگذارانند دولتی روی کار بیاورند عوض این دولت که وقتی دید اجنبی مداخله می کند انتخابات رافاقد شرایط صحت بداند وبجریان نیندازد (صحیح است) خیلی سهل خیلی طبیعی ، رضایت جزو شرایط صحت انتخابات است . بله برادیها الباطل خواستم کلمهٔ حق بگویم دیدم دوجور است هم کلمهٔ حق یراد بها الباطل و هم کلمهٔ باطل یراد بها الباطل من یراد بها الباطل را می گویم گاهی بعضی کلمات هست که تعبیرات مختلف ممکن است بشود مثلا ملاحظه بفرمائید می آیند می چسبند موضوع امنیت را . کی امنیت نمی خواهد ؟ ولی مامی خواهیم ملازمه بدهیم بین ایجاد وسایل امنیت باایجاد دیکتاتوری ، مامعتقدیم باین که وسایل تأمینیه خیلی باید زیاد باشد ولی در اختیار دولت ومجلس ولی تو گفتی که این با امنیت مخالف است ازلذت امنیت امنیتهای خاص دیکتاتوری را درنظر می گیرند . امن باشد برای آنهائیکه معلوم است خدمت آقایان عرض کنم که امروز عجله دراین کار نکنید ومن راشما می دانید چه می دویم شما همه تان بین خودتان مرا می شناسید و میدانید که من سردروس با انگلیس نمی جنگم و سرانگلیس هم باروس نمی جنگم .

نایب رئیس - آقای لنکرانی شما که یك مرد ملی هستید این صحبتها موردندارد .

لنکرانی - ... آقا اوهم خواست دفاع بکند از فلیچر

نایب رئیس - آقایان نباید صحبت خارجی رادرمجلس بکنند مادرمسائل داخلی داریم حرف میزنیم .

لنکرانی - ... یك ایرانی بزرگتر از این نیست که یك ایرانی شریف بزرگتر ازاین است که افکار طفیلی و تبعی داشته باشد ولی یك مطلب در بین هست میگویم بیائید یك کاری بکنیم ، بیائیم اول حکومت ملیمان رادرست بکنیم بایك ماده واحده ، ده تا ، پانزده تا ، بیست تا ، سی تا چهل تا ، صد تا ، قوانین دورهٔ رضاخانی را جمع بکنید بایك دانه از این دوفوریتها این قوانین را مردانه الغاء بکنیم آنوقت بیائید قدرت فشون رااز دست مقامی که حق ندارد خارج بکنیم ، بیائید فورا در اختیار دولت ومجلس بگذاریم ، بیائید کاری بکنیم که افکار عمومی مداخله بکند بیائید سیاست رااز دوایر فنی خارج بکند بیائید سیاست رادر دستهای صالح مرکزیت بدهید ، بیائید هزار گونه تشکیلات راکه باسم دوایر سیاسی نمیدانم ، دفتر دوم ، ادارهٔ اطلاعات ، شعبه فلان که دروزارت کشور هست منحل بکنید بیائید اول این مشکل را حل بکنید میگوئید چه میشود ، بابلی من اینهارا قبول دارم و آنوقت اگر دولت صالحی آوردید دولت صالح ! در احساس کرد یك خارجی مداخله کرده است بلافاصله فاقد شرایط میداند آن جریان رافوراً توقیفش میکنند ، مینویسد که آیا دولت مرکزی این انتخابات رامداخله درش میکنند چون مداخله میکنند ، چون آزاد نیست من توقیفش کردم (اردلان - این قانون همین است) قانون هست پس امر معینی است آقا چون قانون هست

نایب رئیس - آقای لنکرانی .

لنکرانی - آقا امر کنید ، اخطار کنید .

نایب رئیس - جنابعالی که فارسی و عربی هردو را خوب میدانید بفرمائید ، تشریف ببرید هردو یك معنی دارد .

فرخ - آقایان تشریف نبرید جلسه از اکثریت میافتد .

لنکرانی - ... بسیار خوب میبروم بااین اشکالی ندارد اگر امر بفرمائید میروم آقا توجه بفرمائید بشما آمدم گفتم بسایرین هم گفتم چندنوبت اجازه گرفته ام همین که احساس میشود یك دانه اجازه من آن جا است صدرنك تدابیر درست می شود برای اینکه بنده عرضی نکنم

نایب رئیس - آقا بفرمائید به نشینید در جلسه آینده بنده بآقا اجازه میدهم هرحرفی داشتید در مجلس بفرمائید

لنکرانی - آقا بنده راجع بفوریت دوم مگر اجازه نخواسته بودم وبمن اجازه ندادید ؟

نایب رئیس - مذاکرات کافی شده بود

لنکرانی - ... آقایان اینجا وطن ماست بیائید به بچها تان رحم کنید آقایان میآیند به بچهای ما بخانواده ما (آن هائیکه پول دارند پرواز میکنند میروند) ما باید حواسمان جمع باشد آن هائیکه مامنشان را قبلا تهیه کرده اند آنها بامنه مامنشان نمیدانند ما گرفتارچی خواهیم شد آقایان میخواهند ایران را طشتی از آتش بکنند و بابن وسیله هم از ماانتقام بکشند و هم ما را بعنوان نمونه بدبختی تحویل سایرین بدهند که آنها راعبرت بدهند ایرانیها عبرت بگیرند

نایب رئیس - آقای لنکرانی خواهش می کنم بفرمائید .

لنکرانی - ... خدا شاهد است تانفرمائید امر میکنم نمیروم

نایب رئیس - امر میکنم بفرمائید .

لنکرانی - بسیارخوب اطاعت میکنم

بعضی از نمایندگان - کفایت مذاکرات

نایب رئیس - رای می گیریم به پیشنهاد آقای لنکرانی راجع بخروج ازدستور این لایحه آقایانیکه موافقند قیام کنند (عده کمی برخاستند) تصویب نشد

فرخ - اخطار نظامنامه ای دارم آقا توهین کرده اند (همهمه نمایندگان)

یکنفر از نمایندگان - بفرمائید آقای فرخ استدعا میکنم

نایب رئیس - پیشنهادات قرائت میشود پیشنهاد آقای حکمت قرائت میشود

پیشنهاد میکنم بمحض اینکه تمام خاك ایران بر طبق پیمان سه گانه ازنیروی قوای متفقین تخلیه شد بلافاصله فرمان انتخابات صادر وانتخابات دوره پانزدهم شروع گردد

فرخ - توضیح نمیخواهد

نایب رئیس - آقای حکمت

حکمت - این واضح است چون یکماه مهلت گذاشته اند موضوعی ندارد این یکماه بمحض اینکه تخلیه کردند خاك ایرانرا فرمان انتخاب صادر میشود

نایب رئیس - رای میگیریم که این پیشنهاد ضمیمه ماده بشود (اکثر برخاستند) تصویب شد . پیشنهاد دوم قرائت میشود .

هاشمی - پیشنهادها بعضی بدست آقای رئیس رسیده وبعضی بدست بنده

بعضی از نمایندگان - پیشنهادانی که بدست آقای رئیس رسیده مقدم است

شریعت زاده - دیگر موضوع ندارد آقای حکمت ماده را اصلاح کردند بجای ماده پیشنهادی ومجلس آلان رأی داده است وتصویب شده دیگر موضوع ندارد (صحیح است)

نایب رئیس - پیشنهاد آقای دکتر مصدق قرائت میشود .

بجای ماده پیشنهادی ماده ذیل راپیشنهاد میکنم

ماده واحده - برای تجدید نظر واصلاح قانون انتخابات در صدور فرمان انتخابات سه ماه تأخیر بشود .

بعضی از نمایندگان - ماده تصویب شد

دکتر مصدق - من تصور میکنم که هیچکس در این مجلس موافق نباشد که تا فشون خارجی در این مملکت هست انتخابات بشود (دکتر کشاورز - باشرایطی) همه در این اصل موافق هستند منتهی طرز عمل به نظر بنده بااین طرح پیشنهادی فرق می کند پیشنهاد بنده یك طوری است که نمایندگان مؤثر اکثریت هم در جلسه ای که چهار شب قبل تشکیل شده بود موافقت کرده بودند وچهارشب قبل جلسه ای ازنمایندگان اکثریت و نمایندگان اقلیت تشکیل شد و در آنجا مذاکره شد در آن جلسه پیشنهاد خود نمایندگان اکثریت قرار شد که لایحهٔ بصورت طرح قانونی به مجلس بیاید که صد ورفرمان انتخابات برای تجدید نظر در قانون انتخابات دوماه تاخیر شود و تقریباً بین اکثریت واقلیت هردو درخارج موافقت شد صبح که به مجلس آمدیم آقای نبوی که یکی از نمایندگان اکثریت بودند آمدند آن طرح را تهیه فرمودند و بمن ارائه دادند و فرمودند که عقیده ما اینست که عوض دوماه سه ماه بشود من عرض کردم همان دوماه کفایت میکند و حالا با نظر نمایندگان اکثریت موافقت میکنم طبق نظر آقایان اکثریت مدت دوماه را بسه ماه پیشنهاد کردم یك وقتی بنده در مدارس قدیم درس میخواندم در جامع المقدمات گمان میکنم بصمدیه که رسیدیم آنجا باین عبارت الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخیرا ان شرأ فشرأ این را بچهار وجه میخوانند ان خیراً فخیر وان شراً فشر . ان خیر فخیر و ان شر فشراً حالا من تصور میکنم که مجلس مامهم بر چهار وجه باشد مجلسی که نمایندگان آن متمایل بمتفقین باشد این وجه اول مجلسی که نمایندگان آن متمایل بمتفقین باشد این وجه دوم مجلسی که نمایندگان آن متمایل بمتفقین دیگر باشد این وجه سوم مجلسی که نمایندگان آن به هیچکس غیر ازملت ایران تمایلی نداشته باشد این وجه چهارم (صحیح) است من عقیده ام این است که ما مجلسی از این وجه چهام باید داشته باشیم وبرای اینکه مامجلسی ازوجه چهارم داشته باشیم شرایطی لازم است ما نمیتوانیم بگوئیم بااین قانون انتخاباتی که سابق بوده یك همچو مجلسی داشته باشیم (صحیح است) هیچکس نمی تواند همچو ادعائی بکند هیچکس نمیتواند بگوید که مایکدولتی که بتمام معنی ملی نباشد ما میتوانیم یك همچو مجلسی داشته باشیم پس بنظر بنده اول لازم است که قانون انتخابات رااصلاح کنیم یعنی اشخاص باسواد رای بدهند (مهندس فریور . درشهرها) حالا اگر آقایان ملاك یا آقایان کلیته مایل نیستند و نمی خواهند که در بلوکات فقط اشخاص باسواد رای بدهند دربلوکات را ممکن است که صرف نظر بکنیم ولی حوزه بلوکات را ازشهرها جدا میکنیم درشهر ما اشخاص باسواد رای بدهند وبعدهم انتخابات در یکروز تمام بشود که بالاخره از دستبرد نفوذ اشخاص مصون بماند اینها بعضی از اصلاحات اساسی است که بایستی درقانون انتخابات بشود ومن تصور میکنم بهترین موقع این موقع است که ما باید استفاده بکنیم ، اگر فشون خارجی ازاین مملکت رفت من یقین دارم که این نمایندگان امروز یا یك نمایندگانی که مثل امروز دراین مجلس باشند و بااین قانون انتخاب بشوند هرگز راضی نمیشوند قانون انتخابات ما اصلاح بشود (دکتر طاهری - چرا ؟) برای اینکه نفعشان اقتضا نمی کند (اردلان - همه اینطور نیستند) زیرا ما میدانیم امروز نمایندگان مجلس از نظر اینکه یك مانع بزرگی در مقابل هست که احساسات آنها را تحریك میکند ما میتوانیم امیدوار باشیم که قانون انتخابات را دراین مجلس تجدید نظر بکنیم ولی اگر این مجلس تمام شد این مجلس بآخر رسید ، این موانع مرتفع شد بنده یقین دارم هر نماینده ای بعد از این با همین قانون انتخابات بمجلس بیاید یا بنده آن مجلس خواهد شد آنوقت باعث این میشود که مجلسی خواهیم داشت که جامع شرایط مجلس ملی هست وهم باعث خواهد شد که در قانون انتخابات تجدید نظر نخواهد شد (دکتر کشاورز این مجلس هم اصلاح نخواهد کرد خواهید دید) (جمال امامی تازه نکند) باین جهت بنده پیشنهاد کردم که سه ماه آن نظری که من دارم با نظر آقایان فرق نمیکند آقایان چه میخواهند ؟ آقایان میخواهند تا فشون خارجی در ایران هست انتخابات شروع نشود ما هم همین را میخواهیم ، چیز دیگری نمیخواهیم و این یك چیزی است که حقیقة دربادی امر همان نمایندگان اکثریت هم باینده موافقت کردند چون این یك چیزی بود که مثل بدیهیات اولیه بود این یك چیزی نبود که باهم مخالفت بکنیم بعد باهم بسازیم در اول امر نظرمان این است که تا وقتی فشون خارجی در اینجا هست انتخابات مجلس شورای ملی انجام نشود هیچ اشکالی ندارد آنوقت ما میگوئیم که عجالتاً سه ماه مهلت بدهیم این دولت مقدمات انتخابات راحاضر بکند در قانون انتخابات تجدید نظر بکنیم (جمال امامی -- چرا عوضش بکنید !) بعد ازاینکه تجدید نظر کردیم بعد از سه ماه اگر دیدیم همین مشکلاتی که امروز هست در مملکت بازهم هست آنوقت مامعم حاضر میشویم مانعی ندارد احساسات ما فرقی نمیکند ما کاری که برخلاف مصالح مملکت باشد نمیکنیم ولی امروز هیچ چیز ایجاب نمیکند که ما بیائیم این کار را بکنیم چون من خودم هم از آن آدمهائی هستم که اگر صلاح مملکت اقتضا بکند ملاحظه از قانون نمیکنم (صحیح است) چرا ؟ برای اینکه من قانون را برای مملکت میخواهم نه مملکت را برای قانون وامروز ما نمیتوانیم قانونی برخلاف قانون اساسی وضع کنیم زیرا اساس مشروطیت جزئاً و کلا تعطیل بردار نیست و این ماده ایکه ما پیشنهاد کردیم محدود نیست میگوید تا زمانی که فشون خارجی از این مملکت نرفته باشد انتخابات عقب بیفتد واین تعطیل مشروطیت است بنده امروز این کار را نمیکنم من میگویم سه ماه دراین قضیه صبر کنیم این بصلاح مملکت است اول باید صلاح مملکت را درنظر بگیریم مردم دراین دوره انتظار دارند مابرای مملکت یك کاری بکنیم انتظار دارند از این پیش آمدی که شده است استفاده بکنیم نه اینکه این موقع را از دست بدهیم و باز خودمان را گرفتار مجلس هائی بکنیم که هیچ بصلاح مملکت کار نمیکنند . من من باب مثال عرض میکنم میدانید که من وقتی پای مصالح مملکت بمیان بیاید بخدا قسم از هیچکس ملاحظه نمیکنم در یکی دو ماه قبل از این در یك جلسه باآقای بهبهانی بودیم فرمودند که من را در این دوره دیکتاتوری که بمجلس آوردند برای این بود که خواستند رنك ملیت بمجلس بدهند خواستند در واقع مجلس را تعدیل کرده باشند بعد خود شان فرمودند که از آن موقعی که در مجلس تشریف داشتند بهیچیك از لوایحی که دراین مجلس آمده رای نداده اند (بهبهانی - آقایان شاهدند ؟) (روحی -- بله من شاهدم) بله فرمودند من رای ندادم تعجب کردم ، ولی بعد خواستم ببینم که آقای بهبهانی بلایحه تمدید نفت رأی دادند یا ندادند رفتم در کتابخانه روزنامه ها را دیدم معلوم شد رأی داده اند حالا عرض میکنم که ملت ایران طالب مجلسی است که مصالح مملکت را درنظر بگیرد ، طالب مجلسی است که بهیچ امتیازنفتی رأی ندهد بنده عقیده ام این است که بایداین مجلس امروز فداکاری بکند و این موقع را از دست ندهد و این ماده تاخیر سه ماه را تصویب بکند بعد ازاینکه سه ماه منقضی شد اگر باز فشون اجنبی در ایران بود خدا میداند یکنفر دراین مجلس نیست رأی بدهد که باوجود فشون اجنبی انتخابات انجام بشود

اردلان - بنده مخالفم بااین پیشنهاد اجازه میفرمائید ؟

لنکرانی - بنده هم پیشنهاد داده ام

نایب رئیس - آقای طباطبائی

محمد طباطبائی - عرض کنم فرمایش آقای دکتر مصدق دومانع دارد اولا اینکه فرمودند اکثریت آقایان نمایندگان موافقت کردند که این ماده واحده بجای آن ماده واحده باشد خواستم باستحضارشان برسانم که اینطور نیست یك عده قلیلی از رفقای ما در خارج با ایشان صحبت کرده بودند وقتی که مطالب آمد بجلسه اکثریت صحبت کردیم تمام مخصوصا

تصمیم باین گرفتیم که همین طرحی که تقدیم شده مطرح بشود و تصویب بشود . و یك مانع قانونی دیگرهم حالا پیدا کرد و آن پیشنهاد آقای حکمت بود(اعتبار ـ یکمرتبه پیشنهاد شانرا بخوانید)آلان میخوانم خواستم آقایان توجه بفرمایند که اگراین مطلب راآقای دکترمصدق چند دقیقه قبل فرموده بودند بازیك مجالی بود ولی حالا دیگرمجالی نیست برای اینکه این پیشنهادرا آقای حکمت فرمودندو تصویب شد پیشنهاد اینست پیشنهاد میکنم که به محض اینکه تمام خاك ایران بر طبق پیمان سه گانه از نیروی قوای متفقین تخلیه شد بلافاصله فرمان انتخابات صادر و انتخابات دورهٔ پانزدهم شروع گردد . این را الان مجلس رای داد دیگر جای پیشنهاد و صحبت نیست . الان آقا پیشنهاد دردند و افتخار این پیشنهاد هم نصیب ایشان شد و مجلس رای داد و این الان قانون است

دکتر کشاورز ـ باید پیشنهاد های دیگر خوانده شود

نایب رئیس ـ مادهٔ واحدهٔ پیشنهادی آقای حکمت بجای طرح پیشنهادی آقایان بوده است(بعضی ازنمایندگان — نبود آقا) (دکتر کشاورز — آقا اصلاح مدت بود) بنده خودم تذکر دادم در موقع رای گرفتن که بپیشنهاد اصلاحی آقای حکمت بجای ماده واحده پیشنهادی نمایندگان رای گرفته میشود وآقایان هم باتفاق رای دادند پیشنهادات همانطور که گفته شد موردندارد

مهندس فریور ـ بنده اخطاردارم

هاشمی ـ پیشنهادات آقایان بجای خودش محفوظ است دانه دانه باید خوانده شود و تکلیفش معین شود .

نایب رئیس — ولی ماده واحده تصویب شدپیشنهادات بعدیهم حالا خوانده میشود (جمال امامی ـ نه آقا) هر کدام مربوط بان ماده بود خوانده نمیشود اگر مربوط نبود خوانده میشود (همهمه نمایندگان ـ طباطبائی ـ همه راجع بماده واحده است) آقامجلس عجیبی است ، هیچ همچو مجلسی نمی شود ، نمیگذارند من حرفم را بزنم (دکتر کشاورز ـ صحیح است مجلس عجیبی است) عرض کردم آنچه پیشنهاد مربوط بآن ماده ایست که تصویب شده دیگر مورد طرح واقع نمی شود ولی شاید پیشنهاداتی هم باشد که مربوط بآن ماده واحده نباشد آن رامیخوانیم ، این ماده نظامنامه اش است (فاطمی ـ تبصره چطور ؟) آقای فاطمی صحیح میفرمائید شما که سوابق مجلسی دارید ، پیشنهاد آقای کام بخش ، پیشنهاد میکنم که طرح اینطور اصلاح شود ،

فرمان همایونی درموقع خودصادرشودمقدمات انتخابات هم فراهم شود و در عین حال موجبات خروج نیروی بیگانه هم قبل از موعد فراهم شود که فترتی پیش نیاید

جمعی از نمایندگان ـ نمیشود آقااین منافی است باماده واحده

نایب رئیس — پیشنهاد آقای آصف ،

پیشنهاد میکنم مجلس شورای ملی دوازده نفر ازنمایندگان ملی را انتخاب نمایند که در هنگام شروع انتخابات که پس از یکماه ازخروج ارتشهای بیگانه صورت خواهد گرفت برای سرعت و صحت عمل انتخاباتی نظارت کامل بنمایند .

نایب رئیس ـ آقای آصف

آصف ـ عرض کنم که موافق و مخالف در اطراف این لایحه مذاکراتی کردندولی یك موضوعی را من تذکر میدهم و آن این است که در بین اشخاصی که این پیشنهادرا امضاء کرده اند یك عده آقایانی هستند که درصدرمشروطیت عملا یك قدمهائی دراین کشور برداشته اند وبرای برومندی نهال مقدس آزادی و مشروطیت عملا خدمت کرده اند (صحیح است) یعنی موی سیاه رادر این راه سفید کرده اند وازروی ایمان وعقیده این امضاء را نموده اند اما این پیشنهادی که راجع بانتخاب دوازده نفربنده کرده ام برای این است که اگرچنانچه برفرض یکی ازآقایان یك تصوراتی بکنندکه درآن موقع ممکن است یك بهانه پیش بیاید یایك دستهای ناپاکی بخواهند یك دخالتهائی بکنند بهمان دلیلی که بعضی از آقایان مخالفین گفتند وبرای اطمینان خاطر آقایان مخالفین ۱۲ نفر معتمدمجلس شورای ملی انتخاب بشود که درآن موقع درعملیات دولت ووزارت کشور نظارت بکنند این نظربنده بودبسته بنظرمجلس است ،

نایب رئیس ـ آقای مهندس فریور .

مهندس فریور ـ بنده چون پیشنهادی دراین زمینهٔ پیشنهاد آقای آصف داده بودم خواستم بعنوان مخالفت باپیشنهاد ایشان صحبت کرده باشم پیشنهاد خودم راهم میخوانم ممکن است آقای آصف هم پیشنهادشان را پس بگیرند بنظر بنده معقول تر است بنده پیشنهادی که کردم میخوانم دولت مکلف است فوراً با مراجعه بآراء عمومی هیئتی مرکب از ۳۲ نفر که ۲۰ نفر آن از طهران و ۱۲ نفر از شهرستانها و به نسبتی که کمیسیون کشور تعیین می نماید انتخاب کند انتخاب این عده بایستی دوماه قبل ازخاتمه دوره قانونی مجلس باتمام برسد این هیئت درزمان فترت بعنوان هیئت مشاوره درتمام کارهای دولت نظارت مینماید و مخصوصا نظارت در امر انتخابات بعهده این هیئت خواهدبود (صحیح است) عرض کنم اگر آقای آصف توجه بفرمایند مطلب واضح است با کشمکش ها وجدلهائی که درست شده است در وضع حاضر و با رقابتهای موجود اگر انتخابات شد معلوم نیست چه اشخاصی بیایند وصد درصد نمی شود مطمئن شد که چه طبیعتی داشته باشند اما از یك مسئله باید بیمناك بود یك مسئله رابایددر نظر داشت و آن قضیه فترت است که اگر فترتی پیش آمد نمیتواند آدم ازحالا حدس بزند اختیار دست کی خواهد افتاد ، بچه ترتیب مملکت را اداره میکنندوانتخابات بعدیهم بطریق اولی بچه قسم انجام میگیرد ، این کار چند راه حل دارد یکی راه حلی است که آقای آصف پیشنهاد کردند که مجلس انتخاب بکند (حشمتی آسانتر است) بله آسانتر است ولی همیشه نباید دنبال کارآسانی رفت اگر چنانچه آنراه حل تا اندازه ای منطقی نباشد ، من برای خودم نمیگویم چون حوزه انتخابیهٔ من تهران است اگر بناست بشوم ازتهران است اگرهم بنا است نشوم که هیچ ، من برای این می گویم که تمام شماها گرفتار خواهیدشد ، اگربگوئیم مجلس انتخاب کند این مجلسی است کهما خودمان بکرات آمدیم اینجا و نسبت بانتخاباتش در موارد مختلف حتی برای برسیدگی باتهامات منتسبه بنمایندگان اعتراض کردیم حالا ملاحظه بفرمائید بنده پیشنهاد کردم یك عده رابامراجعه بآراء عمومی انتخاب بکنند حالامن درآراء عمومی هم دقت کردم که بیست نفراز تهران باشد که منطقه نظامی نیست و کمتر احتمال نفوذ درش ممکن است بشود دوازده نفرراهم کمیسیون کشور بنشینند بگوید مثلا یکی از شیراز یادوتا ازشیراز دوتا نمیدانم از رشت (قشقائی ـ آنجاها که بیگانگان هستند ممکن است دخالت بکنند) نسبت بخارج از تهران را که ممکن است یك اصلاحی بکنیم باهماش ازتهران باشد بهر صورت این پیشنهاد را بیك نحوی بپذیرید اگر از تهران انتخاب بشود بهتراست(نقابت جلسه بعد) آقای نقابت من دو درجه تب دارم معذلك نشسته ام اینطوراین کار آتیه مملکت مان است ا دیکتاتوری پیش خواهد آمد ا بنده نمیتوانم ملت ایران را فردا بدست سر نیزه بسپارم !! (همهمه نمایندگان — بفرمائید آقا) بیائید بیست نفر ۲۰ نفر را انتخاب کنید اسمش را بگذارید کنسی‌دتا ، این کنسی‌دتا درکارهای دولت نظارت بکند ، درانتخابات نظارت بکنداین دوازده نفرراهم که من نوشتم بتصویب کمیسیون کشور برای این است که بروید آنجا بگوئید آن ۱۲ نفر ازمحلهائی باشد که قشون خارجی در آنجا نیست من که این مارژ را گذاشتم برای تان استدعا میکنم باین رای بدهید چون آتیه ایران بهش بسته است .

نایب رئیس — آقای دشتی .

دشتی — اولا ما علاقه مند بودیم که تمام نمایندگان بااین اصل موافقت کنند (مهندس فریور ـ همه رأی دادیم) آنشب هم که صحبت شد اولا آن ترتیبی راکه آقای دکتر مصدق اشاره کردند ازطرف آقای نبوی پیشنهاد شده بود که آقای نبوی جزء اکثریت نیستند شخص بی طرفی هستند البته در آن موقع ماگفتیم ممکن است وقتی که جلسه اکثریت موافقت کرد ماهاهم موافقت میکنیم بعد که بردیم در جلسه اکثریت.اکثریت موافقت نکردوبعداشکال مختلف صحبت شد یکی این بود که در غیاب مجلس یك هیئتی درست کنند که این هیئت ناظر در امور دولت باشد باین معنی که یك حق قانونگذاری باو بدهیم که یك نظارتی داشته باشد در امور دولت . یکی اینکه قانون انتخابات راحتماًازحالا بنشینیم اصلاحش بکنیم و یك قانونی درست بکنیم که حتی الامکان مداخله دولت در انتخابات کم بشود و حتی الامکان از نفوذ ملاکین همانطوری که آقای دکتر مصدق فرمودند در انتخابات بکاهد و انتخابات هم زود تر عمل بشود یعنی دوام پیدا نکند و روی این سه‌چهاراصل قانون انتخابات را اصلاحش بکنیم . اینهم یك صحبت صحبت دیگرهم این است که همینطوری که بنده هم پیشنهاد کرده ام پنج شش نفر اشخاص پاکدامن که همه مردم معتقد بتقوی و پاکدامنی وآزادیخواهی و صحت عمل آنها هستند آنهارا ناظر درامر انتخابات بالاخص بکنیم این هرسه چهار نظر را تقریباً همه موافقت کردند حالاهم باهمه اینها موافق هستیم برای اینکه من تصور نمیکنم دراین مجلس کسی باشد که معتقد باشد دیکتاتور وجود بیاید یااینکه فترت باشد ، این راگمان نمی کنم هیچکس موافق باشد واگرهم باشد خیلی کم است و رویهمرفته اکثریت قاطع مسلم مجلس شورای ملی اعم ازنمایندگان اقلیت واکثریت معتقد باین اصول هستند و بنظر بنده این اصول را هم باید بطور توافق مطرح بکنیم ویك شکل صحیحی

انجام بشود . البته بنده باانتخاب کردن بطرز انتخاب عمومی خیلی موافق نیستم ، زیرا همین اشکالی که در وجود قشون اجنبی داریم عین آن در این قضیه هم موجود است (مهندس فریور — تهران که قشون اجنبی نیست آقا) اجازه بدهید الان عرض میکنم برای ۲۰ نفر یا ۲۵ نفر یا ۳۲ نفر معین کردن بطور حتم ما سی و دو نفر اشخاص معتمد داریم در تهران آنهارا دولت پیشنهاد بکندومجلس هم قبول بکند (مهندس فریور — ابداً ابداً) وازمجلس هم نباشد وعلی ایحال دولت برای اینکار یك قانون خاصی باید بیاوردبمجلس باا گر بطورقطع نتیجه این پیشنهادبنظر من هم عملی نیست ،اموافقیم که همان پنجنفر باشد که نظارت در انتخابات فقط داشته باشند زیرا ماميتوانيم پنج نفر آدم شریف درست معین کنیم که متفق علیه مجلس باشد ، اما این قانون راما نمی توانیم اینقدربیرایه بهش ببندیم مخصوصاً چیزی راکه میخواستم عرض کنم این است که الان دراثر پیشنهاد آقای حکمت تقریباً ، یعنی تقریباً نیست تحقیقا مجلس رای داد واین کار تمام شد ، حالا با کمال صفای قلب وصفای روح راجع باین محظوراتی که فرمودید بنشینید طرحی ودرست کنید همه موافقت میکنند

مهندس فریور ـ با پیشنهاد من مخالفت کردند بنده یك کلمه توضیح میخواهم بدهم

نایب رئیس — دوتا پیشنهاد هست یکی مال آقای آصف بودکه آقای مهندس فریورمخالفت کردند یکیهم مال خودشان است حالا بایداول به پیشنهادآقای آصف رای بگیریم

آصف ـ بنده یك توضیحی دارم اجازه می فرمائید ؟

نایب رئیس — بفرمائید

آصف — این بیاناتی که همکار عزیزم آقای مهندس فریور فرمودند نزدیك است بعقیده بنده ولی این یك زحمت بزرگی دارد یعنی همان چیزی که ما ازآن اجتناب میکنیم فعلا دردسترس عمومی گذاشته میشود وبهمان دلیلی که الان انتخابات را عقب می اندازیم همان نظرالان هست ،اما با همان ترتیبی که سایررفقا وآقای دشتی فرمودند برای اینکه این لایحه بیاید ومجلس رای بدهد یکعده اینجا ناظر باشند درانتخابات آتیه بنده هم موافقم وپس میگیرم

نایب رئیس — آقای مهندس فریور

مهندس فریور — برای این که این جا یك نظری هست اصلا ۱۲ نفر ولایات را میخواهید حذف کنیدمن موافقم واصلاحذف بکنیم فقط همان ۲۰ نفرتهران باشد ودرتهران هم اگرقوای خارجی باشد مداخله نمیتواند بکند (یکنفر ازنمایندگان ـ حکومت نظامی میکند) آقامن نوشته ام دوماه ازین تاریخ وتا دوماه که مجلس هست اگرحکومت نظامی خواست دخالت بکند این تریبون را که از دست شما نگرفته اند بیائید حرفهایتان را بزنید ولی اگر اصلا مجلس نبودآنوقت چه میکنید ! آقایان این طرح را بطور کلی ازنظر مصالح مملکت رای بدهید بگذارید حسن نیت ما ثابت و محکم باشد که ما نمیخواهیم مملکت را بدیکتاتوری بکشانیم بعد اگر جزئیاتی ، توضیحاتی ، آئین نامه ای لازم بشود چه مانعی دارد بعدتهیه کنید بیاورید همه امضا می کنیم .

اردلان — بنده مخالفم اجازه میفرمائید

نایب رئیس — بفرمائید

اردلان : عرض کنم بنده متاسفانه باپیشنهاد آقای مهندس فریور مخالف هستم برای این که وضع ولایات راکه خودآقا میدانید چه وضعی است (مهندس فریور — گفتم بیست تا ازتهران) اصلا یك موضوعی را امروز هیچکدام ازآقایان نگفتند و آن اینست که طرحی که ما امروز رای دادیم شاید باعث شود کهاصلا فترتی پیش نیاید روح قضیه این است وما امیدواریم که اصلا فترتی پیش نیایدو بعدهم ماقول میدهیم که اصلاح قانون انتخابات را بلافاصله مطرح بکنیم (مهندس فریور ـ با قول نمیشودآقااین چه مانعی دارد؟) خیلی مانع داردا جازه بفرمائید، ماقانون انتخابات رااینجا مطرح میکنیم و پیشنهادی راکه آقای آصف فرمودند همه را رعایت میکنیم بنابراین بنده از خود آقا خواهش میکنم پیشنهادتان راپس بگیرید .

مهندس فریور ـ ابداً پس نمیگیرم .

نایب رئیس ـ رای میگیریم به پیشنهاد آقای مهندس فریور آقایانی که موافقند قیام فرمایند(عده ای قیام نمودند)تصویب نشد ، پیشنهاد آقای دکتر معظمی :

هاشمی ـ آقایان معذرت میخواهم تاچهار یاپنج پیشنهاد از آقایان بدست بنده رسید بترتیب آنهارا شماره گذارده ام عده ای هم بدست آقای رئیس رسیده ازاینجهت تاشماره چهارم وپنجم شماره های مکرردارد سوء تفاهم نشود که یکعده پیشنهادات راما عقب انداخته ایم .

پیشنهاد آقای دکتر معظمی

پیشنهادمیکنم تبصره ذیل بماده واحده اضافه شود : تبصره درصورتی که درنتیجه اجرای ماده واحده فترتی پیش آمد نماید دولت مکلف است پنج نفر آقایان ذیل حکیم الملك ، دکتر مصدق ، بهاءالملك رئیس دیوان کشور ، رئیس مجلس را برای شرکت درکارهای دولتی ونظارت درانتخابات دوره پانزدهم بعنوان شورای دولتی دعوت ونظریات آنهارا در امر انتخابات وکارهای دولتی رعایت بکند .

نایب رئیس —آقای دکتر معظمی

دکتر معظمی ـ بنده نماینده یك محلی هستم که آن محل را درحدود دوازده سال ازحق انتخابات محروم کردند بنابراین حق دارم عرض کنم دراین دوازده سال شخصی را بانجا معرفی کردند که تنها سابقه اینکه با گلپایگان وخوانسار داشت این بود که پدرش را اهالی گلپایگان دراینجا درمیدان توپخانه از درشکه پائین کشیده بودندو کتك زده بودند(یمین اسفندیاری ـ کی بود آقا اسم ببرید) اسم نمیبرم همه آقایان میدانند بنابراین بنده حق دارم دراینجا نگران باشم که اگر پیش آمدی بشود حقوق اهالی گلپایگان وخوانساراز بین برود کی باید ازحقوق آنها دفاع بکند هر کسی از هر کجا باید شایسته نمایندگی باشد بااین طرح که الان تصویب میشود ممکن است مواجه بشویم بایك ایام فترتی وقتی مواجه شدیم با ایام فترت نتیجه چه خواهد شد ؟ نتیجه این خواهد شد که مقدرات یك ملت آقایان توجه بفرمائید ومخصوصاً وکلائی که موکل دارند بیفتد در دست یك دولتی و طریق روی کار آمدن دولتها را هم که ما میدانیم بجای اینکه وکلا باموکلین سر وکار داشته باشند بایستی بروند با یك اشخاص پست آنجا بسازند بر مردم تحمیل بشوند ونمایندگان محلی بشوند که نتوانند ازآن محل دفاع کنند تمنی میکنم روی احساسات نروید آقایان این پیشنهاد ضرر ندارد ما موافقیم که قشون خارجی نباید در این مملکت باشد ولی ما نمی توانیم مملکت را درزمان فترت تسلیم حوادث کنیم (صحیح است) آقای مؤتمن الملك را هم اضافه بفرمائید (یکنفر ازنمایندگان ـ آقا پنجماه وقت داریم این چه اصراری است که میکنید)

نایب رئیس — آقای سیدضیاءالدین

سیدضیاءالدین ـ تمام بدبختی های بشر از ترس است (دکتر معظمی ـ در این مملکت حق دارند) ترس ازچیست ؟ از سوء تفاهم بنده بآقای دکتر معظمی و جناب آقای دکتر مصدق وآقای مهندس فریور و سایر پیشنهاد دهندگان اطمینان میدهم اگر بین شما ها حسن تفاهم باشد ، اگر این عده ای که باسم اکثریت واقلیت هستند (دکتر معظمی ـ اگر مجلس تمام شد آنوقت عرض میکنم) اگر بین ماها حسن فطرت باشد در این مملکت فترت پیش نمی آید (دکتر کشاورز ـ ممکن است کودتا بشود) اگر فترت پیش بیاید کسی سوء استفاده نمی تواند بکند ، دکتاتور هم نمیتواند پیدا شود اگر بین ماها حسن تفاهم نباشد سی و دو نفر یا شصت و پنج نفر هم انتخاب بشود در مقابل قوه قهریه وقتی که ملت دارای تشکیلاتی نباشد وقتی این تشکیلات بهم مربوط نباشد و اداره کنندگان امور مملکت توی سر وکله هم بزنند آنمده چکار خواهند کرد بنا براین بنده خوب احساس میکنم کسانیکه از فترت یا عواقب فترت نگران هستند حق دارند ولی علاج دارد علاجش چیست علاجش این ده نفر و بیست نفر و اینها نیست علاجش یك حسن تفاهمی است بین اعضاء مجلس شورای ملی یك تصمیم قاطعی که درعرض یکماه یا چهل روز قانون انتخابات را اصلاح بکنند ، وضع یك قوانین بسیار شدیدی ، شدیدترین قوانینی برای کسانی که در انتخابات آینده میخواهند سوء استفاده بکنند و یا اینکه میخواهند ازمجرا و حدودی که دارند منحرف شوند ، باید بکسانی که در دوره فترت ممکن است زمامدار مملکت بشوند فهماند که اگر فترت ایران یکسال ، پنجسال ، دهسال هم طول بکشد (اگرچه همچو چیزی غیرممکن است) ولی مجازات کسانی که از حدود قوانین مقرره خارج خواهندشد عایدخودآنها یا بازماندگان آنها یا متعلقات آنها خواهد شد (فداکار ـ میروند فلسطین) بنده با تبسم عرض میکنم در موقعش بجواب جنابعالی را میدهم بله جوابش رامیدهم (خطاب بدکتر کشاورز) بنده تصور میکردم که از فلسطین بر گردم شما مرا میکشید ولی ازفلسطین آمدم وشما مرا بکشید بفلسطین برنمیگردم (دکتر کشاورز — آقای رئیس من از دهانم یك کلمه حرف بیرون نیامد . چرا توهین میکنند ؟) گفتید برمیگردد بفلسطین(دکتر کشاورز ـ دروغ میگوئی من حرف نزدم من اینجا نشسته بودم) بله شما گفتید (دکتر کشاورز ـ من نگفتم ولی این حرف صحیح است فرار میکنند میروند بفلسطین میروند سویس میرقصند روی یخ سرسره میخورند با پول این مملکت آنوقت میگویند باید مجازات کرد باید خائنین را بدار زد)ـ بینهٔ من سر شماست آقای دکتر (دکتر کشاورز ـ اگر دراین مملکت مجازات بود حالا توبالای دار بودی

صفوی ـ آقای دکتر حق ندارید توهین کنید آقای ملك مدنی چرا جلوگیری نمیکنید این حرفها چیست ایشان میزنند !

بنابراین نظر آقایان بطور اتم واکمل تامین می‌شود وفراموش نکنیم که هر کسی مداخله کند بهتراز آنست که اجنبی مداخله کند و بنابر این هر ایرانی شریف وطن پرست راضی نخواهد بود، که با قشون بیگانه انتخابات شروع شود درعین‌حال لازم است که قانون انتخابات نیز اصلاح بشود و نیز ممکن است جمعی از مردمان صالح را تعیین کنیم که در امر انتخابات نظارت کنند و همانطور که لایحه نفت را تصویب کرده ایم این لایحه نیز تصویب شود.

آقای دکتر کشاورز اظهار نمودند که هیچ ایرانی با شرفی قبول نمیکند در مملکتش قوای اجنبی‌حتی متفقین وجود داشته‌باشد وهر کس که بر خلاف مصالح ملت و تمامیت مملکت سر و سری داشته باشد مزدور است وچون این پیشنهاد بصلاح‌مشروطیت نیست وباز پس ازبیست‌سال دیگر ملت‌قضاوت خواهد کرد اجازه دهید دلایل مخالفت خودرا بیان کنم سپس اظهار داشتند که ملت امریکا پشتیبان آزادی و دمکراسی است و نسبت بملت ایران هم کمکهای بسیار کرده است بهترین‌مثال کنفرانس صلح است که نمایندگان ایرانرا قبول نمیکردند و ملت امریکا از ایران پشتیبانی کرد و نسبت بانگلستان روابط ما ازچهل سال پیش‌شروع می‌شودوهمه میدانند که این‌دولت درصددمشروطیت هواخواه استقرار آن بود و در ۱۹۰۶ بامداخلات علنی بمشروطه خواهان ایران کمك کرد امروزهم دولت کارگری انگلیس برسر کار است و انتظار داریم که‌سیاستش غیر ازسیاست محافظه کاران باشد دولت انگلیس در مشروطیت ایران کمك مؤثری کرد وحتی آقای تقی‌زاده را برای فرار از فشار مستبدین ضمانت کرد که از ایران خارج شود و بهمین دلیل نمی شود که بعضی روابط را اجنبی‌پرستی نامید دوستی بی‌آلایش با یکدولت خارجی باید در کادر ملت ایران منافع عمومی مملکت را ملحوظ‌ومحفوظ بداردسپس بمعاهدهٔ ۱۹۰۷ اشاره و اضافه کردند که معاهده ۱۹۱۹ نیز وقتی باتنفر و جنجال ملت ایران روبرو شد وهمسایه دیگر ما از تمام حقوق خود در ایران صرفنظر کرد و سیاست بین‌المللی عوض شد راه حل دیگری‌بدست آمد که تا وقایع شهریور کشید و نسبت بروابط با دولت شوروی صحبت نمیکنم که چگونه بود و اکنون هست . سپس راجع بسیاست یك جانبی اشاره کردند و اظهار داشتند طرحیکه بمجلس تقدیم شده و انتخابات دوره آینده را موکول به تخلیه ایران ازقشون متفقین میکند این‌قوا دردوره چهاردهم نیز وجود داشت و اگر مقصود اعمال نفوذ است پس از رفتن هم‌وسایل‌دیگر خواهدشد وبا تصویب این لایحه پایه دوره چهاردهم متزلزل می‌شود.

در این‌موقع آقای نایب رئیس ماده ۱۲۷ نظامنامه را قرائت کردند و بختم مذاکرات ایشان رای گرفتند وتصویب‌شد.

آقای سیدضیاء الدین طباطبائی بااظهار تأسف ازاینکه آقای دکتر کشاورز نتوانستند بیانات‌خود راادامه دهندو اکثریت نیزنظر دارد در این‌پیشنهاد زود تر تصمیم بگیرد جواب بیانات ایشان را بجلسه آینده موکول داشتند . آقای دکتر عبده نسبت باظهارات آقای دکتر کشاورز و توضیحاتی که در سیاست خارجی ایران دادند اشاره کردند که رابطه مستقیمی باپیشنهاد مطروحه ندارد و درعین حال هر ایرانی با شرفی ازقرار داد ۱۹۱۹ متنفر است ونیز از نغمه های شومیکه در آذربایجان بلند شده نفرت دارد و معتقدم اگر ژاندارم ما را راه ندهند باید برود و کشته بشود در این موقع صدای خودمان را بگوش عالمیان برسانیم وهنگام ملاحظه نیست اگر در دوره چهاردهم هم قوای بیگانه در ایران بوده آن موقع بخود شان مشغول بودند و امروز بامور کسانی‌که تمام‌نوای خودرا بکمك آنها دادندمداخله میکنند وما باتصویب این پیشنهاد نخست بدنیا اعلام میکنیم که از اقامت قوای‌بیگانه درکشور خودراضی نیستیم وسپس بدست‌یك حکومت ملی‌وهمت مردان وطن پرست سعی میکنیم در محیط آرامی انتخابات را انجام دهیم این طرح مظهر ارادهٔ ملت ایران است و آقای‌دکتر مصدق نیز که مظهر افکارعمومی ملت هستند در این پیشنهاد شرکت کرده اند واین عمل از اقداماتی است که ملت ایران را نجات‌میدهد در این موقع کفایت مذاکرات تصویب شد . آقای انگرانی پیشنهاد نمودند که طرح از دستور خارج شود و در اطراف پیشنهاد خود توضیحات مفصلی دادند و اشاره کردند که در این طرح عنوان قشون متفقین قید شده وهر ایرانی باشرف نمیخواهدقشون اجنبی رادر خانه‌خود ببیند ونسبت باوضاع‌آذربایجان هم همه متأثر هستند وبیان داشتند که روی حریق نفت نباید پاشید وبجای این‌که میدان برای سایرین باز کنیم باید باحساسات ناراضی‌ها توجه کنیم وبعلاج آن بپردازیم وسپس باهمیت آذربایجان و خدمات آن در راه مشروطیت اشاره کرده اظهار نمودند باید کوشش کرد فواصل وشکافها را ازبین‌برداشت و فردای امروز را هم در نظر داشت و لازم است دولتی روی کار باشد که وقتی دید اجنبی مداخله میکند انتخابات‌را‌فاقدشرایط قانونی بداند وآن راز جریان بیندازد زیرا ایرانی بزرگتر از آنست که‌افکار طفیلی وتبعی داشته باشد. نخست باید حکومت ملی تشکیل‌دهیم وقوانینی از گذشته لغو کنیم و قدرت را از بعضی مقامات سلب نمائیم و اگر مداخله کردند انتخاباترا موقوف بداریم در این موقع‌رأی‌بپیشنهاد آقای انگرانی گرفتند وتصویب نشد

آقای حکمت پیشنهاد نمودند بمحض خروج قشون بیگانه از ایران فرمان انتخابات صادر شود پیشنهاد ایشان باکثریت تصویب شد . در اینموقع آقای‌دکتر مصدق پیشنهادی دادند‌که برای تجدید نظر واصلاح‌قانون‌انتخابات درصدور فرمان‌انتخابات دورهٔ آینده‌سه‌ماه‌تاخیرشودواظهار نمودند هیچکس دراین مجلس موافق نیست‌که تاقشون خارجی هست انتخابات شروع شود این پیشنهاد هم‌در جلسهٔ‌که ازاکثریت واقلیت تشکیل شده‌بود تنظیم شده‌است وسپس بمصمدیه شیخ بهائی‌اشاره کردند که الناس مجزیون باعمالهم ان خیرافخیر و ان شرافشروبیان داشتندکه مجلس ماهم بر چهار وجه میتواند باشد وبرای وجه چهارم‌آن‌که نمایندگان مجلس بهیچیك از متفقین متمایل نباشند شرایطی لازم است‌که تا قانون انتخابات اصلاح نشود و دولتی بوجود نیاید که‌بتمام‌معنی ملی‌باشد همچو مجلسی نمی‌توان‌داشت ماباید اول قانون انتخاباترا اصلاح کنیم‌که اشخاص باسواد رای بدهند ودریکروز هم‌انجام‌شود وبکلی از هر دستبردی مصون بماند و الا مقصود حاصل نمی‌شود وچون قانون برای مملکت استنه مملکت برای قانون بنابراین نمیشودبرخلاف قانون اساسی قانونی تصویب نمود واینقانون چون محدود نیست نمیشود بدینوسیله مشروطیت را تعطیل کرد باید اینمجلس فدا کاری کند و پیشنهاد تاخیر سه ماه را تصویب نماید . اگر باز قشون اجنبی باقی بود بتصویب این طرح بپردازد .

آقای طباطبائی توضیح دادند که اکثریت‌با پیشنهاد ایشان توافق نکرده بود وچون پیشنهاد آقای حکمت نیز تصویب شده است دیگرمجالی برای تصویب پیشنهاد آقای دکتر مصدق نیست. آقای نایب رئیس اظهار داشتند بنا براین اکنون پیشنهادات دیگر قرائت می‌شود .

پیشنهاد آقای آصف این‌بودکه دوازده نفراز نمایندگان صالح انتخاب شوندکه درانتخابات دوره پانزدهم نظارت کنند ودر اطراف پیشنهاد خودنیز توضیحاتی دادند .

آقای مهندس فریور پیشنهاد نمودندکه دولت بامراجعه باراء عمومی ۲۰نفر از تهران و۱۶ نفراز شهرستانها بنسبتی‌که کمیسیون کشور تعیین میکند برای نظارت در انتخابات انتخاب کند که اینعده بعنوان هیئت‌مشاوره درتمام کارهای دولت‌مخصوصا انتخابات نظارت کنند و چون ممکن است فترتی پیش‌آید ونمیتوان وضع‌آنروز راپیش‌بینی کردلازم است این‌هیئت ولو کمتر هم باشند قبل از اختتام دوره فعلی انتخاب شود ومقصود اصلی‌را ازجریان انتخابات آینده تامین نماید .

آقای دشتی راجع ببیانات آقای دکترمصدق وطرح پیشنهادی وانتخاب هیئتی‌که درغیاب مجلس نظارت بردولت داشته باشد واصلاح‌قانون‌انتخابات وجلوگیری از مداخلات اشخاص توضیحاتی داده ابراز موافقت کردند و گفتند که هیچکس در این مجلس بادیکتاتور موافق نیست و اکثریت قاطع مجلس اعم‌از اقلیت واکثریت معتقد باین اصول هستند و باید موضوع را بشکل صحیحی در نظر گرفت وپس ازپیشنهاد آقای حکمت ممکن‌است در اطراف همین طرح هم گفتگو و توافق حاصل شود

آقای اردلان باپیشنهاد آقای مهندس فریور مخالف‌بوده‌اظهارداشتندباطرحیکه‌پیشنهاد کرده‌ایم فترتی بوجود نمی آید قانون انتخابات نیز اصلاح خواهدشد وبه پیشنهاد آقای مهندس فریور رای گرفتند وتصویب نشد . آقای دکتر معظمی پیشنهاد کردند درصورتیکه در نتیجه اجرای ماده واحده فترتی پیش آید دولت مکلف‌است‌ازآقایان حکیم الملك . دکترمصدق،بهاء الملك‌رئیس‌دیوان کشور و رئیس مجلس برای مشورت در کار های دولتی ونظارت در انتخابات دوره پانزدهم دعوت کند ونظریات ایشان را اجرانماید وتوضیحاتی‌در اطراف پیشنهاد خود دادند واشاره کردندکه‌اهالی حوزه انتخابیه ایشان ۱۲ سال از حق انتخاب محروم مانده بودند و این پیشنهاد برای حفظ حقوق ایشان و سایر نقاط کشور است که در صورت فترت مقدرات مردم بدست اشخاص غیر صالح نیفتد زیرا نمیتوان مملکت را در زمان فترت تسلیم حوادث نمود ودر خاتمه اضافه کردندکه آقای مؤتمن‌الملك نیز جزو این‌هیئت دعوت‌شود .

آقای سیدضیاء الدین طباطبائی اظهار نمودند که‌تمام‌بدبختیهای‌بشراز‌ترس‌است وترس‌هم‌از‌سوءتفاهم و عدم اعتماد پیش میآید و اگر حسن تفاهم وحسن نظر بین اقلیت واکثریت باشد فترتی پیش نمی آید واگرهم‌پیش آید کسی‌نمیتواندسوء استفاده کند والا نظار هرچند نفر هم باشند درمقابل‌قوه قهریه‌ونبودن تشکیلات ملی منظم تأثیری نخواهند داشت و چون نمیخواهم از اظهاراتم تشنجی درمجلس ایجاد کنم توضیح بیشتری در اطراف مذاکراتی‌که شده نمیدهم و پس از تصویب پیشنهاد آقای حکمت بهتر است هرراه حل دیگری بنظر میرسد درجلسهٔ آینده طرح ومورد توافق وتصویب واقع‌شود .

آقای دکتر معظمی پیشنهاد خودرا پس گرفتند بشرطیکه اکثریت بطریق دیگری که لازم باشد باپیشنهاد ایشان موافقت کند . آقای نایب رئیس اظهارداشتنددر اطراف پیشنهادات وتبصره‌هادرجلسه آینده مذاکره میشود .

جلسه سه‌ساعت‌ونیم بعداز ظهر ختم و مجلس آینده بروز یکشنبه ۳ساعت بظهر موکول گردید

نایب رئیس — در صورت جلسه آقایان نظری دارند ؟

بعضی‌از‌نمایندگان - بلی‌آقا

نایب‌رئیس — آقای تیمورتاش بفرمائید.

تیمورتاش — گرچه موضوع خیلی قابل اهمیت نیست لکن جلساتی که ساعت یازده تشکیل می شود دیگر دیرآمده یك‌قدری زائد است چون معمولا ازساعت ۱۰ این جاهستیم

نایب رئیس — این‌جاصورت حضوروغیاب هست واین صورت‌حاضر وغیاب‌رایکنفرماموراست که‌تعیین‌میکند، اگر درتشکیل مجلس تاخیری‌شود ولی درساعتی‌که تعین شده آقایان نمایندگان باید حاضرشوند . (کام بخش - ساعت را یازده معلوم بفرمائید) .

نایب‌رئیس - این قسمت اختیارش بامجلس است ممکن است آقایان ساعت تشکیل جلسه را ساعت یازده قرار بدهند ولی هروقت که تعیین شد و اعلام شد اگر آقایان دیر بیایند از حقوقشان کسرمیشود وجریمه میشوند . آقای فرخ درصورت جلسه نظری دارید ؟

فرخ- خیر

نایب‌رئیس - آقای دکتر کشاورزدرصورت جلسه نظری دارید ؟

دکتر کشاورز — در خلاصه صورت جلسه قبل یك اشتباه عبارتی وجود دارد که تذکر میدهم وخواهش میکنم که اصلاح بفرمائید . درموقعی که آقای ملك مدنی نایب رئیس مجلس شورای ملی رای گرفتند درمجلس برای اینکه درآن جلسه من از صحبت‌کردن ممنوع باشم فرمودند که رای میگیریم باین که آقای دکتر کشاورز دراین جلسه حق صحبت نداشته باشند باین عبارت تقریبا و در خلاصه صورت جلسه این راخیلی باتردستی باین ترتیب نوشته‌اند که رای گرفته شد بختم مذاکرات دکتر کشاورز واین صحیح نیست مجلس شورایملی درجلسه قبل باکثریت ۴۸ نفربمن‌اجازه صحبت‌نداد ومن را ازپشت تریبون پائین کشید . این بمناسبت اینکه بنده خیال میکنم یك افتخاری است باید در خلاصه‌صورت جلسه درست تذکرداده شود

نایب‌رئیس - اصلاح می شود برای این که اظهارات جنابعالی صحیح است و صورت مجلس باین مفصلی هیچ وقت معمول نبوده است ، چون جلسه گذشته حائز اهمیت بوده باین جهت مفصل شده وحالا این قسمت اصلاح میشود . آقای امینی درصورت جلسه نظری دارید؟

امینی - بنده میخواستم قبلا تذکر بدهم که آقای مظفر زاده بوسیله بنده اجازه خواسته اند و ایشان‌را غائب بی‌اجازه نوشته اند دیگر اینکه‌واقعاً صورت‌جلسه طوری است که‌وقت مجلس رامیگیرد وواقعا طولانی‌است وبعلاوه بعضی ازمطالب زیادی است وبعضی مذاکرات هست که ذکرش‌در صورت جلسه زیاد ضروری نیست یکی را که بنده توجه کردم این‌بود که آقای طباطبائی درمذاکراتی که فرمودند‌این‌جاذکر شده است که‌ایشان حق خودشان را برای‌جواب باین‌جلسه حول فرمودندمن‌میخواستم بآقای‌طباطبائی‌عرض کنم که‌دیگر موضوع ندارد که‌ایشان حقشان‌رابجلسه‌آتیه‌موکول کنندچون‌ماصورت‌جلسه‌رای میدهیم‌میخواستم‌استدعا کنم که دیگر آقای‌طباطبائی لطفا این حق رابرای خودشان‌قائل نشوندکه‌دراین زمینه صحبت بفر ایند چون این صحبت‌هاوقت‌دولت و وقت‌ملت‌رامیگیردومن در این‌صورت‌استدعامیکنم ایشان از حق خودشان صرف نظر بفرمایند ودراین‌زمینه مجدداً صحبت نفرمایند وصحبت‌ایشان اگر لازم باشد مستلزم رأی بعدی مجلس است

نایب‌رئیس — آقای مجدضیائی درصورت جلسه نظری‌دارید ؟

مجدضیائی -- بنده هم خواستم عرض‌کنم که بنده درست بساعت نگاه کردم دیدم سی و پنج دقیقه از وقت مجلس صرف خواندن صورت مجلس شد و این راخواهش میکنم که آقایان توجه‌بفرمایند که خیلی خلاصه باشد این بهتر است چرا ؟ برای اینکه‌بنده عرض میکنم که‌علاوه براین صورت خلاصه مذاکرات راتماماً می‌نویسند وبنده ازمذاکرات‌مجلس از آقای هاشمی خواهش میکنم و ازآقایان‌مخبرین جراید هم استدعا میکنم‌که این الفاظی که از روی احساسات در اینجا گفته میشود ننویسند چون ماده ۱۱۲ میگوید:

کلیتاً قطع‌کلام واستعمال‌الفاظ زشت وتعرضات شخصی‌و هرگونه حرکات و نمایشاتی که موجب بی نظمی مجلس باشد ممنوع است . درصورتیکه‌گفتن این الفاظ را ممنوع کرده اند بطریق اولی نوشتن آنهم ممنوع است ،بنابر این استدعا میکنم این قسم الفاظ نوشته نشود.

نایب‌رئیس - آقای مهندس فریوردرصورت مجلس نظری دارید؟

مهندس‌فریور -- صورت مجلس اینطور خوانده شدکه پیشنهاد بنده این بوده است که ۲۰نفر از طهران و ۱۶ نفر از ولایات انتخاب شوند در صورتیکه پیشنهاد بنده این بود که ۲۰ نفر ازطهران و ۱۲ نفر ازولایات باشند . این‌را استدعا میکنم اصلاح بفرمائید وبعد هم قرار شدکه آن ۱۲ نفررا هم حذف کنیم و فقط ۲۰ نفر از طهران باشند . خواهش میکنم این‌موضوع در صورت جلسه قیدبشود

نایب رئیس - آقای آصف درصورت جلسه فرمایشی بود؟

آصف -- عرض‌کنم البته این صورت مجلس که درجلسه قرائت میشود بایستی خلاصه نوشته شود اما نه‌اینکه یکقسمت را بنویسند ویکقسمت‌را حذف بکنند بایستی مطالب همه‌اش نوشته شودو مطالبی‌که آقایان نمایندگان در اینجا تذکر میدهندبتمام‌آنها بطور اختصار اشاره شود. پیشنهاد بنده را قسمت اولش را نوشته‌اند ولی بعدش رانانوشته اند که بعداز آنکه آقای دشتی در اطراف پیشنهادات صحبت‌هائی کردند و بعد درنظر گرفته شدکه یك‌مچولایحه‌ای تهیه شود وبمجلس بیاید راجع بتعیین عده‌ای برای نظارت در انتخابات بنده هم عرض کردم‌درصورتیکه آقایان اطمینان میدهند ونظر بنده تأمین میشود در این صورت پیشنهاد خودم رامسترد می‌دارم و قسمت عمده ای از آقایان هم اظهارات بنده را تأیید کردند وبنده اتخاذ سند کردمو بعد پیشنهاد خودمرا پس گرفتم این‌را خواستم اصلاح بفرمائید

نایب‌رئیس ـ اصلاح میشود . آقای طوسی درصورت‌جلسه‌نظری‌دارید ؟

طوسی — اینجا اعتراض شدو مذاکره شد که صورت مجلس خیلی مفصل است البته مشروح هم هست تا قدری ولی باید خاطر آقایان را مستحضر نمایم که‌از اول دورهٔ چهاردهم تاکنون و بسا هست که دردورهٔ سیزدهم هم‌جلسه چهار ساعتی وپنجساعتی نداشتیم بنابر این اگر درست حساب بکنیم صورت جلسه خیلی‌مفصل نبوده است و طبعاً صورت‌خلاصه‌این مذاکرات هم‌قدری‌مفصل میشودوالبته درآینده‌رعایت این قسمت‌خواهد شد.

نایب‌رئیس - آقای شهاب‌فردوسی‌در صورت مجلس نظری‌دارید؟

شهاب‌فردوسی — اینجا در صورت جلسه نوشته شده که پیشنهاد آقای حکمت تصویب شد اصطلاحاتی که‌در نظامنامه است چندجور است . یك وقت پیشنهادی موردتوجه واقع میشود یامورد‌قبول و یا تصویب میشود . تصویب مرحلهٔ نهائی یك پیشنهاد یا یك لایحه‌است وبنابر این نمیشود گفت که‌پیشنهاد آقای‌حکمت تصویب‌شده چون درصورت جلسه‌نوشته شده است پیشنهاد آقای حکمت تصویب شد (یکنفر ازنمایندگان — تصویب شد جای‌طرح اول) اجازه بفرمائید بنده زیاد شهوت حرف زدن ندارم تصویب وقتی است‌که مذاکره دریك لایحه‌ای ختم میشود و رأی قطعی بیك لایحه ای گرفته میشود این مرحله قطعی است وقتی یك‌لایحه ای مورد مذاکره است پیشنهادات اصلاحی و یا پیشنهاداتی بعنوان تبصره تقدیم میشود ، این‌پیشنهادات اگرقبول شد اصطلاح نظامنامه ای این است که مورد توجه واقع شده بنده آن روز دیدم وقتی که‌پیشنهادآقای حکمت که‌پیشنهاد اصلاحی است بجای آن مادهٔ واحده رأی گرفته شد یکمرتبه آقایان گفتند که لایحه تصویب شد و دیگر پیشنهادات خوانده نمیشود و نباید خوانده شود این ابداً مطابق نظامنامه درست نیست برای اینکه یك لایحه ای تصویب بشود باید مذاکرات کافی بشود ، پیشنهادات تقدیم شود، تمام مورد تصویب یاردمجلس واقع‌شود وقتی‌تمام‌شدهمهٔ مذاکرات اعم ازپیشنهادات یا مذاکرات کلی آنوقت رأی‌کلی گرفته‌شودبآن لایحه در نظامنامه هم در سه مورد دارد که وقتی مذاکرات تمام شد باید بطور کلی بان لایحه رأی گرفته شود وآن روز آقایان مجلس را باین عنوان ختم کردند که این‌پیشنهاد بجای مادهٔواحده تصویب شده‌ومذاکرات در این باب‌ختم‌شده‌ودیگر پیشنهادات خوانده‌نمیشود ولی‌این‌ابداً درست‌نیست‌واگر بناباشد

باین عنوان وارد مذاکره شوند بعقیده بنده هنوز این لایحه تمام نشده و تصویب نشده وهیئت دولت که مأمور اجرای قوانین است نباید اصلا این لایحه را اجرا کند و دیگر اینکه آن روز که بنده با فوریت لایحه مخالفت کردم عده‌ای از روزنامه ها نوشتند که علت مخالفت من باین لایحه طرفداری ازبودن قشون اجنبی در ایران است ، بنده اصراری ندارم درباره اینکه هر کسی چه تعبیری می خواهد نسبت ببنده و رفقای فراکسیون بنده بکنند برای اینکه عقیده دارم باید افراد مردم را به اعمالشان شناخت و هرگز هم تظاهر نکرده ام درمجلس که بنده آدم وطن‌پرستی هستم یا خائن هستم وحالا هم اصرار نمیکنم ، بنده عقیده‌ام این است که وکیل باید آزاد باشد وبهیچوجه نباید عقیدهٔ یك وکیلی را تخطئه کرد . . .

نایب رئیس — این مطالبی که می‌فرمائید راجع بصورت مجلس نیست رعایت این قسمت را بفرمائید .

شهاب فردوسی - این تذکر کوچکی است بنده نمی‌خواهم خیلی وقت مجلس را بگیرم عقیده یك نفر نماینده را نباید تخطئه کرد بعنوان اینکه این خائن است یا طرفدار اجنبی است باید وکیل آزاد باشد چه در خارج و چه در مجلس و این عقیده باید از طرف مطبوعات هم رعایت بشود و نباید وکیل را محدود کرد که نتواند عقیده خودش را بیان کند ، بنده الان مخالفم با این لایحه یعنی با دوفوریت نه اینکه با اصل لایحه ما مخالفیم با دوفوریت لایحه نه بالایحه برای اینکه الان اشکالاتی پیش آمده است که آقایان پیش‌بینی نمیکردند و الان می‌بینند که اشکال پیش آمده است ونمیدانند که چطور این اشکالات را مرتفع کنند بنا براین آقایان باید موافقت کنند پیشنهادات خوانده شود و تکلیف این لایحه بطور صریح و روشن معلوم بشود .

نایب رئیس - بیاناتی که آقای شهاب فردوسی فرمودند چون یکقسمتی از آن وظیفه بنده است که بایستی جواب بدهم ، بنا بر این بنده جواب می‌دهم جنابعالی بصورت تندنویسی که خوشبختانه در روزنامه رسمی کشور هم هست و منتشر میشود اگر مراجعه میفرمودید رفع اشتباهتان می شد ما وقتی که خواستیم به پیشنهاد آقای حکمت رای بگیریم بنده تذکر دادم که به‌پیشنهاد آقای حکمت رای می گیریم که بجای آن ماده واحده پیشنهادی آقایان نمایندگان است و این ماده را دولت نداده بود ونمایندگان دادند که طرح شود ، بدونوریتش رای گرفته شد وچون ماده واحده بود کلیات نداشت ، همان رای که گرفته شد بجای همان تصویبی بود که خود جنابعالی تذکر دادید وآن ماده ازمجرای خودش تصویب شده است و نظر مجلس همان است (یکی ازنمایندگان - پیشنهادات باید خوانده شود) واما راجع به‌پیشنهادات بطوریکه درجلسه قبل مذاکره شد و پیشنهاد آقای مهندس فریور و دکتر معظمی چون نقریباً طرف توجه مجلس را اکثریت مجلس بود قرار شد که درخارج یك کمیسیونی آقایان تشکیل بدهند و یك فرمول جامعی را تهیه بکنند و بمجلس بیاورند که آقایان تصویب کنند برای اینکه رفع نگرانی در اسرع وقت شده باشد (صحیح است) امروز هم این کمیسیون تشکیل شد از آقایان مهندس فریور و دکتر معظمی و دکتر طاهری ویکعده دیگر ازآقایان مذاکراتی شد وموکول شد بجلسه فردای دوشنبه که با حضور آقای فریدونی که سوابق زیادی دارند چون یك نظری برای آقای شریعت‌زاده آمده بود که نمایندگان طهران ممکن است باشند و نظارت کنند چون این سوابق گفته شده بود و این مطالب مورد توجه است خوبست که آقای فریدونی‌هم باشند وسوابق را ازاول مشروطه بینیم این دوباری که قانون اساسی ومتمم آن بتصویب رسیده است آیا این سوابق محفوظ هست یانیست وتصور میکنم فردا این جلسه تشکیل شود و تصمیم صحیحی اتخاذ شود آقایان نظری دارند که اگر فکرتی پیداشد یك هیئت مورداطمینانی باشد که در انتخابات نظارت بکنند (تیمور تاش نه فقط در انتخابات درکلیه امورمملکت) واین نظریه را امیدوارم آقایانی که نمایندگان اقلیت واکثریت هستند لایحه‌اش راتهیه کنند ودر جلسه آینده جزء دستوربگذاریم وتصویب بشود ورفع نگرانی آقایان بشود بنابراین آن موضوع خانه‌پیدا کرد آقای فداکار جنابعالی نظری دارید؟ (فداکار - خیر) آقای سید ضیاء الدین ، (سیدضیاءالدین - بنده عرضی ندارم حق خودم‌را محفوظ میدار) آقای حاذقی .

حاذقی - درپایان صورت مجلس قید شده بود که جلسه یك روز ۳ ساعت پیش ازظهر موکول شد درصورتیکه جلسه اینروز ۵ ساعت ۱۲ تشکیل میشود من خواستم نظر مقام ریاست را جلب کنم که بهتر دانیکه اکثریت درمجلس جمع شدند امر بفرمائید زنگ جلسه را بزنند تا این لوایح مفیدی که در مجلس جمع شده است مطرح بشود ومخصوصاً لایحه بودجه . نظام وظیفه وبهداری وغیره زود تر بگذرد

نایب رئیس — یك تصمیمی میگیریم که ساعت جلسه رایکقدری دیرتر معین کنیم (حاذقی آن وقت بعد از ظهر تشکیل می شود) آقای مجد ضیائی .

مجدضیائی — بنده هم می خواستم عرض کنم که اگر بخواهیم جلسه رابرای ساعت ۱۱ معین کنیم آن‌وقت تشکیل جلسه می‌افتد بساعت یك بعد ازظهر از این نظر همان ساعت نه‌بهتر است .

نایب رئیس - آقای صفوی نظری ندارید؟ (صفوی - نه‌خیر) آقای فرخ درصورت جلسه نظری دارید ؟

فرخ - بعدازصورت مجلس .

نایب رئیس - آقای طباطبائی در صورت جلسه نظری ندارید؟

محمدطباطبائی - بنده در صورت مجلس عرضی ندارم

نایب رئیس - آقای دکتر کشاورز .

دکتر کشاورز - بنده در صورت مجلس عرضی ندارم اخطار نظامنامه‌ای دارم .

نایب رئیس - آقای دکتر مصدق فرمایشی دارید ؟

دکتر مصدق — بنده درطرز جریان مذاکره واحده میخواستم عرض کنم

لنکرانی — بنده در صورت مجلس عرض دارم

نایب رئیس — بفرمائید

لنکرانی - بنده قبلا میخواستم استدعا کرده باشم که اگر درضمن مذاکرات عرضی که مخالف نظر آقایان باشد یا اشتباهی ازمن احساس بفرمایند آنرا بعد بفرمایند ، گویا آقایان راه قانونیش را بهتر بلد باشند ممکن است بعد تذکر بدهند ، یعنی تذکرات آقایان درضمن بیانات بنده طوری است که خطسیر بیان بنده را تغییر میدهد باین مناسبت شاید گاهی بضرر من تمام میشود ولی بضرر دیگران هم تمام میشود روی این نظر استدعا میکنم و جداتاً آزادی مرا احترام کنند زیرا آقایان میدانند من هیچوقت تجاوز از حدودی که کوچکترین صدمه به مصلحت مملکت بزند مسلماً نمیکنم خیلی مراقبت میکنم ولی خوب راجع باوضاع نظریاتی دارم که عرض میکنم . دیگر اینکه چون می خواهم آلان نظریاتی عرض کنم و قبلا هم مطالبی عرض کرده ام باید عرض بکنم که بنده منفرد ولی و فاداری خودم را نسبت باقلیت حفظ کرده‌ام و میکنم و خواهم کرد وهمفکرها و همعقیده ها ودوستان من دراقلیت بیشتر ازدوستان من دراکثریت هستند . .

نایب رئیس — راجع بصورت مجلس بفرمائید

لنکرانی — نخیر چون خواستم مطلبی بگویم بسیار خوب عرضی ندارم (خنده نمایندگان) ملاحظه بفرمائید آقای دیگری هم همینرا گفتند ولی اطاعت میکنم وضمناً هم عرض میکنم چون یك نظر اساسی هم خود بنده داشتم برای اینکه موقع بشوم چاره جز موافقت باقلیت ندارم ونداشتم والاضامن اشتباهاتی هم که شده باشد من نیستم ویکی هم اینکه آقای ملك مدنی درجواب یکی از آقایان فرمودند روزنامه رسمی کشور حاضر است و در ضمن مذاکرات بآن استناد کردند بنابراین بنده بخودم حق میدهم که بگویم کجا است این روزنامه‌ای که فرمودند حاضر است با این بودجه عریض وطویلی که بتواند این مذاکرات را بیرون بدهد آنوقت یکدرجه مذاکرات مرا او خراب بکند یکمرتبه‌هم روزنامه اطلاعات (خنده نمایندگان) شمارا بخدا بمو جدانتان قسم میدهم ، هم خودتان هم درمقابل همین مشکل قرار بگیرید شما را بشرافتتان قسم میدهم ، بشما التماس میکنم بیائید یکقدری نظر اصولی واساسی بگیرید ، این چه‌زندگی وچه وضعی است ؟ تکه تکه یاد داشت کردم ، حالا حضورتان عرض میکنم ، که اگر اذیتم نکنند یمادم نرود ، تذکری که میخواستم راجع بصورت جلسه داده باشم که اینها مقدمه‌اش بود و مربوط بصورت جلسه هم‌هست (بهمه هم احترام میگذارم) مطلبی بود که خیلی لازم میدانستم بعرض برسانم و آن موضوعی بود که خیلی طبیعی در مجلس اجرا شد و احساسات ملت ایران نسبت بگذشته‌های خیلی طبیعی مجسم شد ولی این قسمتش یاد داشت نشد و نظرم نیست که بین کی و چی بود ، این مذاکره بین دو نفر واقع شد نسبت طرفداری ازقرارداد از طرف یکی بیکی دیگر داده شد و این نسبت دادن طرفداری ازقرارداد وثوق‌الدوله را آقای رئیس مجلس اعلان بآنشخص تلقی کردند وحتی بجای فحش وتوهین حساب شد خواستم عرض کرده باشم واتخاذ سند کرده باشم وآنروز هم عرض کردم که سند مهمی است و اتخاذ سند میکنم ، من نمیدانم کی به کی این نسبت‌رادادکاری باشخاص ندارم (خنده نمایندگان) نکنید آقا ، خواهش میکنم اجازه بدهید صحبت بکنم ، من استفاده میکنم بنفع مملکتم ، دارم استفاده میکنم ، خانه شما است ، اولاد دارید ، زندگانی دارید ، رئیس مجلس این را توهین تلقی کرد وبجای فحش یعنی بزرگترین خیانت شناخت وتحت عنوان اهانت یك وکیل بیك وکیل آن وکیل ، ازحق صحبت محروم کرد ومجلس هم رای دادبرای ضبط درتاریخ این‌را خواستم گفته باشم (دکتر کشاورز - صحیح است) پس ازآن مقدمه این نتیجه را گرفتم که یکبار دیگر مجلس ایران انکاره‌مومی حالا وگذشته وگذشته‌تر وبعد از اینهارا تصویب کرد وحاضر نشد نسبت‌این راهم برای یك ایرانی قبول کند خواستم این راعرض کرده باشم و کاری ندارم باینکه کی بوده است برای اینکه ضبط بشود در صورت جلسه ، دیگر اینکه حق خودم را باستناد فرمایش آقای ملك مدنی برای جلسه دیگر محفوظ میدارم که باقی بماند

برای ابراز نظر نسبت باین صورت جلسه سابقه هم دارد که این حق را برای اشخاص محفوظ میدارند من هم یکی از آحاد ناس ، برای اینکه ایشان مذاکرات را استناد بروزنامه رسمی فرمودند عرض میکنم که این مطبعه مجلس معلوم میشود یك تجارتخانه ایست که همه کار میکند غیر ازچاپ روزنامه رسمی .

نایب رئیس — آقا راجع بصورت مجلس بفرمائید .

لنکرانی — بله بله راجع بصورت مجلس است

نایب رئیس — آقا صحبت خودتان را بکنید .

لنکرانی - پس بنده از کجا صحبت بکنم بنده اوراق محفوظ که نیستم باید ازروی روزنامه رسمی بخوانم . . .

نایب رئیس - آقاشما خودتان نمیدانید در جلسه پیش چه گفته اید ؟ هرجا صحبت تان تحریف شده است بفرمائید .

لنکرانی - کجا میتوانم صورت مذاکراتم را بخوانم که ببینم این خلاصه مذاکرات یامذاکرات مفصل موافق هست یانیست این را کجا بخوانم (یکنفر ازنمایندگان — در اداره تند نویسی) بنده بروم توی اداره تندنویسی بخوانم ؟ ! عوض این خواهش میکنم بفرمائید روز نامه رسمی مجلس را عصری مرتب بکنند ، نکنید این کارهارا ، خودتان اصلاح کنید ، برای خدانکنید اینقدر شوخی نکنید ، اینقدر مسموم نکنید افکار را ، اینقدر مقاومت نکنید ، اگر آقایان مدیران جراید یك هیئتی - برای اینکار تشکیل میدادند واین کاررا درست میکردند چه‌عیب داشت بیایند بکوبند ما از آینده درس نگرفتیم ! این زندگی نیست من چطور ضبط کنم الان چند شبانه روز است که میگذرد ومن نمی‌دانم که چه‌حرفی اینجا زده شده و آیا این صورت خلاصه با آن مطابقه میکند یا نمیکند نمی‌دانم چکنم این روزنامه اطلاعات حاضر است بیینید چه کرده است (مسعودی از تند نویسی گرفته شده) وضمنا موقعی هم که پیشنهاد بنده . . . (فیروز آبادی - حرفهای دیگر نزنید درصورت مجلس حرف بزنید) . .

نایب رئیس آقای لنکرانی کاردیگر هم دارم درصورت مجلس صحبت کنید

لنکرانی - همه صحبت کردند به‌بنده که‌رسید میفرمایید کاردیگر داریم یکی هم وقتی پیشنهادشد راجع باینکه هیئتی معین بشود برای نظارت درانتخابات ضمن اسامی که مذاکره شد بنده چون احساس نکردم نمیدانم شنیدم یا چه جور شده بعد اسم آقای موتمن‌الملك بنده اسم آقای مستشارالدوله راهم جزء آنها آوردم نمیدانم چه شده که ذکر نشده ودیگر اینکه آقای ملا مدنی درهمان روزنامه رسمی که فرمودند به من وعده فرمودند که برای این جلسه حق صحبت بنده را محفوظ بدارند وبه من اجازه صحبت داده شود وآلان بموجب نظامنامه چون حق من محفوظ است استفاده میکنم و یك تکرافاتی است که میخواهم اینها رابخوانم

نایب رئیس - بسیارخوب میتوانید استفاده کنید ولی بعدازتصویب صورت مجلس بفرمائید

لنکرانی - مطابق نظامنامه اول مجلس بنده حق دارم ومحتاج برای نیست چند سؤال است ویك تلگراف که میخواهم عرض کنم راجع به همان آقای اردلان

نایب رئیس - آقای هاشمی

هاشمی - آنچه آقای لنکرانی وسایر آقایان نمایندگان محترم راجع به‌تسریع درچاپ و انتشار صورت مذاکرات مجلس واصلاح نواقص آن تذکر بدهند بنده بنوبه خودم کمال تشکر را دارم واز فردفرد آقایان کمك می‌طلبم برای رفع نواقص آن ونقیصه‌بزرك این کار در درجه اول آقای لنکرانی وضع این دوسه‌ماههٔ اخیرمجلس بوده که‌چون مجلس این صورت‌را بخود گرفت متاسفانه اخلال به همه نواحی مجلس وهمه نواحی کشور سرایت کرد وآنرا بعد خدمت‌تان عرض میکنم اماراجع بصورت‌مجلس ادارهٔ که‌مسؤل‌رساندن‌صورت‌مذاکرات مشروح‌مجلس بوده‌عبارت‌است‌ازاداره‌تندنویسی برحسب‌پیشنهاد آقای طوسی معاون اداری تغییر رئیس دادچند نفر از آقایان نقل‌وانتقال بجای‌دیگر پیدا کردند وازحیث عضو هم کمال‌نقیصه‌راداردکه‌باید رفع‌شود ونظر آقایان امید وارم تأمین بشود یکی‌هم اینکه جلسه پریروز ازجلسات‌فوق‌العاده بود که بعدازپنجساعت کارآقایان‌سه‌ونیم‌بعدازظهر از مجلس خارج شدند دیروزهم آمدند مشغول‌شدند باستخراج‌صورت‌مجلس وچندنفر ازآقایان محترم هم که‌خودشان علاقه‌مندبه صحبت خودشان بودند به اداره تند نویسی مراجعه کردند و بالاخره واسطه‌مراجعات آقایان به‌تندنویسی ومراجعه‌درنطق‌خودشان‌طول کشید وناظم‌اداره تند نویسی بیش‌از ۹۰ صفحه موفق‌شدبدهد وآنچه که رسید چاپ کردیم دادیم اما راجع باستناد بصورت مذاکرات آنچه از ناحیه اداره تندنویسی داده شود همان سند ومدرك وکلا خواهد بود . استدعای آخر بنده‌هم که از ناحیه آقایان تندنویسها گفته‌شده این است که اگر ممکن است لطفاً درهنگام‌نطق آقایان پشت تریبون تشریف بیاورند و مخصوصاً بلندتر و شمرده‌ترصحبت‌بفرمایند که‌بااین‌وضع‌مجلس کوچکترین اشتباهی حاصل نشود .

نایب رئیس — آقای طوسی در صورت مجلس فرمایشی دارید ؟

طوسی - بنده خیلی مختصر برای اینکه خاطر آقایان را بستحضر کردم‌باشم عرض میکنم . این‌جا آقای لنکرانی همکار محترم بنده ازروزنامه اطلاعات ومذاکرات مجلس فرمودند باید عرض کنم عمل‌مجلس و روزنامه رسمی البته مربوط بروزنامه اطلاعات‌نیست ومسؤلیت روزنامه اطلاعات راهم اداره مجلس قبول نکرده است (دکتر اعتبار - امروز گویا کار دیگری نداریم)(نبادیان — راجع بصورت‌مجلس بفرمائید)

نایب رئیس — این‌موضوع راجع بصورت مجلس است (محمد طباطبائی — هیجده ماه است که‌این مباحث در اینجا هست) آقای طوسی فرمائید

طوسی — یك نکته که خیلی لازم است بعرض آقایان برسانم این‌بود که درسوابق ایام‌وادوار گذشتهٔ مجلس مرسوم ومعمول نبود که یکنفر نماینده وقتی فرمایشی در مجلس فرمودند در جلسهٔ بعد عین نطق خودش را بخواهد واین‌کار خیلی مشکلی‌بود واز عهده اداره هم ساخته نبود ملاحظه بفرمائید بنده صورت گرفته‌ام درجلسه‌قبل آقایان‌محترم لنکرانی دکتر کشاورز ، دکترمصدق ، رحیمیان ، دکترمعظمی که‌تمام مدت جلسه‌را که‌پنج ساعت طول کشیده نطق همین آقایان بوده باداره تندنویسی مراجعه کرده اند برای نطق خودشان حالا ملاحظه بفرمائید تندنویسی بیچاره چطور میتواند این فرمایشات آقایان‌را بلافاصله استخراج کند وبدهد بروزنامه وآنوقت اگرهم تمام مورد گله واقع‌شود ، بنابر این ازنظر دفاع ازحیثیت واز نظر دفاع از ادارهٔ که منظم‌کار کرده وکار میکند ناچارم که بعرض آقایان برسانم که این‌صورت‌مجلس که‌باین‌طریق تنظیم‌میشود غیرممکن‌است که‌تندنویسی هرقدر ولو ده نفر هم بهش اضافه شود بتواند تمام بیانات آقایان‌راحاضر کند که‌آقایان بدانند کی‌ممکن است توزیع شود این را بنده خواستم از نظر دفاع از ادارهٔ که باکمال صحت خدمت میکنند عرض کرده باشم و بآقایان‌محترم تذکر بدهم که آنها نظری‌ندارند کارشان راکرده ومیکنند (بعضی‌از نمایندگان — دستور ، دستور)

نایب رئیس — نظری در صورت جلسه نیست ؟

فداکار — بنده اخطار نظامنامه‌ای دارم .

نایب رئیس — آقای دکترمصدق نظری درصورت مجلس نیست ؟

دکترمصدق — نخیر .

نایب رئیس — اعتراض دیگری برصورت مجلس نیست ؟ (گفته‌شد خیر) صورت مجلس تصویب شد .

هاشمی — درآن موقع عده کافی‌نبود برای تصویب صورت مجلس درموقع‌اعلام رأی

وزیر دارائی — اجازه میفرمائید ؟ (در این‌موقع عده کافی شد)

نایب رئیس — عده کافی شده اعتراضی‌بر صورت مجلس‌نیست ؟ (گفته‌شد خیر) صورت مجلس تصویب‌شد . آقای دکتر مصدق .

فداکار — بنده اخطار نظامنامه ی دارم و اخطار نظامنامه ای مقدم است .

دکتر کشاورز — اخطار نظامنامه ای مقدم است .

نایب‌رئیس - نمیشود آقا بعد .

فداکار — اخطار نظامنامه ای مقدم است چرا نمیشود بنده یك ورقه استیضاح هم دارم که می خواهم تقدیم کنم وحالا تقدیم میکنم

۲- تقدیم ۵ فقره لایحه ازطرف آقای وزیر دارائی

نایب رئیس - آقای وزیردارائی بفرمائید

وزیردارائی — چندفقره لایحه‌است که بنده تقدیم مجلس میکنم یك فقره مربوط به عتباری است که

برای تعمیر راههای شوسه آذربایجان و همچنین تهیه مقدمات امتداد راه آهن از میانه به تبریز ولی برای استحضار آقایان عرض میکنم که این اعتباری که خواسته شده استبرای امتداد راه‌آهن‌پنج‌میلیون‌ریال فقط‌برای‌تهیه‌مقدمات کار است والا یك لایحه در دست تهیه است که آن‌برای امتداد‌تمام راه آهن هائی است که تمام نشده است و آن را هم در موقع خودش تقدیم‌می دارم و اعتبار اصلی در آن‌لایحه پیش بینی‌میشود (رحیمیان - راجع بخراسان چطور ؟) آن جاهم همانطور است‌در آن لایحه‌ای‌که تقدیم میشود‌راجع به خراسان و یزد و جاهائی که باقی مانده اعتبار گرفته میشود که تمام شود و یك لایحه دیگر هم هست راجع به اصلاح قسمتی‌از مقررات قانون‌تعرفه گمرکی و مالیات‌راه مصوب ۲۳ تیر ماه ۱۳۲۰ عرض کنم فعلا اجناسی که وارد مملکت میشود چه در موقع ورود و چه در موقع خروج مالیات راه‌از آنها گرفته میشود و این کار تقریباً حمل‌جنس را بطور ترانزیت‌از ایران ممنوع‌میکند ویك کالاهائی است که در وقت ورود مالیات را میدهند و همچنین در وقت خروج کالاهائی که خارج میشود مالیات راه میدهند و با این ترتیب دیگر تقریباً مال ترانزیتی در ایران وارد نمیشود و حالا که بتدریج‌راه آهن‌تمام میشودو با این‌وضعیت‌راه‌آهن ما که نسبتاً مرتب‌است و امیدواریم که یك‌مقداری هم‌محمولات‌ترانزیتی‌داشته‌باشیم بنابراین‌بموجب‌این اصلاحیه از حمل اجناس ترانزیتی در موقع عبور از ایران فقط یك مرتبه مالیات راه گرفته میشودو اگر هم بوسیله راه‌آهن وسایل حمل اجناس‌متعلق بدولت و یا محمولاتی‌که تحت نظر دولت است‌حمل شود چیزی گرفته نمیشود و آن انتفاعی را هم که ما می خواهیم از راه آهن میبریم نه از راه مالیات دیگر یك فقره لایحه دیگر مربوط به‌تعبیر یك جمله داد و ستد است‌که در ماده‌دو قانون‌متمم بودجه سال ۱۳۲۰ است که آن هم برای ما یك اشکالی‌تولید کرده‌که آن‌هم‌تقدیم‌میشودلایحه‌دیگری هم که مهمتر از همه است لایحه‌تقاضای وامی‌برای راه آهن است (یمین اسفندیاری - چه آقا)لایحه وام قرضه . البته آقایان استحضار دارند که یك قسمت از اموال ارتش امریکا در ایران که مربوط به راه آهن بوده در کمیسیونهائی که تشکیل‌شده مخصوصاً کمیسیون‌هجده‌نفری که‌درمجلس‌تشکیل‌شد و آقایان دیگرهم بودند درنظر گرفته شده‌است که آنهارا ما خریداری بکنیم والا وقت فوت‌می‌شد واین‌هم ازدست مامیرفت وباین جهت البته‌دروزارت راه واداره راه آهن یك مبلغ مناسبی‌که درحدود ۳۴۰۹ میلیون‌ریال بایدبدهندنبود ودر نظر گرفته شد که این مبلغ رابانك ملی بطوروام به راه آهن بدهد وبعد این را ازوصول مطالبات وغیره بعد از این که وصول شد مسترد بدارند واین راهم بعرض آقایان می‌رسانم که مااین کار را کردیم برای اینکه نتیجه گرفته شود واجناسی که فوق العاده مورد نیازاست ازبین نرود ولی البته مذاکرات ادامه‌دارد و باخوشی ادامه دارد و امیدوارم که این مذاکرات باموفقیت انجام شود و فوق العاده علاقه ازطرف اولیای دولت امریکا نشان داده می شود که این مبلغ و مبالغ دیگری یعنی احتیاجات دیگری هم که ما از اموال امریکا داریم ازقبیل دوا یا مریضخانه ها یایك چیزهائی که شاید لازم باشد آنها را مجموعاً هرقدر شد بآن ترتیب‌قسط بندی که مطابق آنقرار داد می خواستیم بدهیم بهمان ترتیب‌قسط بندی بدهیم واین رابنده‌امیدوار هستم که البته این مذاکرات ادامه داده می شود که به نتیجهٔ قطعی منجر شود (اردلان — چك را پس می دهند) بله پس می دهند در هرحال بطوریکه عرض کردم اعم از اینکه دلارها بطور اقساط داده شود یایکجا نقداً بدهیم ریال آن‌باید داده شود بایستی راه آهن بپردازد و تنها راجع بدولار است که باید قسط بدهیم و یایکجا بدهیم در هرصورت این لایحه‌ای که آلان تقدیم می‌شود تقاضای فوریت کرده بودم ولی چون میبینم که وقت مجلس تنك است که بکمیسیون نرودواین‌فوریت را بنده مستردمیکنم که بکمیسیون برود واستدعا میکنم که فردا کمیسیون تشکیل بشود که مابتوانیم در جلسه سه شنبه موفق شویم (یمین اسفندیاری- کمیسیون که نیست) کمیسیون بودجه است عرض کنم لایحه پنجم بنده مربوط بهدو دوازدهم است این راهم آقایان استحضار دارند چیزی به آخر ماه نمانده و مخصوصاً یك تبصره هائی است‌که در دودوازدهم سابق بود ووقت نشد اینجاموکول شد بکمیسیون و بعضی چیزهای دیگر که مزیدشد این راهم بنده تقاضای فوریت نمیکنم که مراجعه شود بکمیسیون‌واستدعا میکنم که کمیسیون‌بودجه زودتر تشکیل شود شاید درظرف فردا پس فردا آقایان توجهی بفرمایند وبعد داده شود.

ثقة الاسلامی - برای ۵ میلیون راه آهن آذربایجان فوریت بخواهید) آنهم فوریت‌دارد میرود بکمیسیون مربوطه .

نایب رئیس — آقای هاشمی ماده ۱۴۳ و ۱۴۴ نظامنامه راقرائت بفرمائید .

(آقای هاشمی منشی بشرح ذیل قرائت‌نمودند)

ماده ۱۴۳ — مخبرین جراید و تماشاچیان باید ساکت بنشینند واگر ازطرف یکی ازآنها علامت تکذیب یا تصدیق مشاهده شودفورا اخراج خواهد شد.

ماده ۱۴۴ — هر تماشاچی که باعث اغتشاش مذاکرات یا اختلال نظم شود فورا بمحاکم مرجع جلب میشود.

نایب رئیس - این‌مواد را برای این‌خواندند که این جا مجلس شورای ملی است این جا باید شئونش محفوظ باشد این‌جا مجلس تئاتر نیست که مطالبی که طرح میشود آقایان نمایندگان یا آقایان تماشاچیان خنده کنند این‌جاباید‌شئونش محفوظ باشد این جارا باید خیلی جدی فرض کنید و طوری باشد مثل ادوار گذشته که خوشبختانه‌در دوره ششم و پنجم و چهارم سوابق هست هیچوقت این جریانات نبوده است بنده استدعا میکنم که آقایان رعایت این نکته را بفرمایند زیرا هر قدر مجلس جریاناتش منظم باشد مربوط بخود آقایان است.(صحیح است).

وزیر امورخارجه- بنده‌وقت‌رامغتنم‌شمردم چون‌موضوع‌عرض بنده راجع بپول است که عرض میکنم آقایان وقتی که مذاکره میکردند راجع بیك‌دوازدهم (اردلان دو دوازدهم) به دو دوازدهم میخواستم موضوعی‌را عرض کنم که درجلسات‌پیش مطرح شده و آن اعتباری بود که برای تاسیس سفارت خودمان در واشنگتن بود. نخست اینکه درنظر آقایان عظا هست که ما تاسیس سفارت کبری کرده ایم و با تاسیس سفارت کبری یك احتیاجاتی داشتیم که نمیتوانستیم‌باآن بودجه جاری که امسال هم خیلی قلیل و کوچك‌بود آن را تامین کنیم و تقاضای اعتباری بمبلغ پنجاه‌هزار دولار کردیم که متاسفانه بواسطه پیش آمد های جلسه پیش تصویب نشد ومن هم اصراری نکردم که درآن جلسه تصویب شود و حالا استدعا دارم در موقعی که این‌طور تصویب هست زودتر بخواهند بمجلس وتصویب‌بکنندمورد(صحیح است) یك امر دیگری هم‌هست که‌الان میخواستم حضور آقایان عرض کنم آن قسمت تشکیل جامعه ملل است که در دوم دسامبر جلسه اول جامعهٔ ملل متفق در لندن تشکیل خواهد شد و ازماهم دعوت کرده‌اند که نمایندگان خودمان را در آنجا بفرستیم ملاحظه بفرمائید که قدرملت ایران باین که درآن جا نماینده داشته باشد در آن جلسه اول مخصوصاً علاقه دارد وبایدهم علاقه داشته باشد متاسفانه یك دانه یکشاهی هم مااگر بخواهیم از بودجه وزارت امورخارجه خرج بکنیم نداریم ودربودجه‌هم نیست (یکنفراز نمایندگان - پیشنهاد کنید) این را قبلا آمدم بحضور آقایان عرض کنم که این پیشنهادی را که‌بنده بحضورتان می‌آورم راجع بآن‌اعتبارلطف بفرمائید وزودتر تصویب کنید (صحیح است.بسیار خوب) (سیدضیاء الدین طباطبائی - راجع بحجاج هم اگرتوضیحاتی میدادید بجا بود) بنده حاضرم عرض کنم :

۳- مذاکره و اخطار نظامنامه راجع بجریان تصویب وطرح مربوط بتاخیر انتخابات

مهندس فریور - اجازه داده اید باقای دکترمصدق این برخلاف نظامنامه است

نایب رئیس - آقایان دروظایف من نباید دخالت کنید آنوقت میفرمائید که خوب اداره نمی کند مجلس را ، اگر مرانشانده اید این جا کار مجلس را اداره کنم دیگرنبایدکه‌درکارمن دخالت کنید میفرمائید که بنشینند پاشوند این‌ها مربوط بشمانیست مربوط بمن‌است اگرهم میل ندارید بنده ازجلسهٔ دیگر نمی‌آیم این‌جاشماهاخودتان درکار مجلس دخالت میکنید بعد میگوئید چرا مجلس بی‌نظم است باعث این بی‌نظمی‌ها خودتان هستید اگر آقای وزیر خارجه اجازه می‌خواهند من باید باهم میفرمائید آقای‌دکترمصدق باید بیایندصحبت بکنندوشمابایشان میگوئیدبفرمائید آقایان‌خودشان بایدیك قدری‌رعایت بکنند وآنوقت اگر بنده‌تخلف کردم ببنده‌تذکر بدهند (صحیح است) آقای‌دکتر مصدق بفرمائید :

دکترمصدق - بنده کاملاحق رابآقای‌رئیس میدهم وآقایان وزراء هم ازنظامنامه اطلاع‌ندارند وبدون اجازه بلند می‌شوند صحبت میکنند اخطار بنده اولش‌ماده ۱۰۸ هست که‌مینویسد: درمباحثات ناطقین باید متناوبا بترتیب مخالف وموافق‌نطق نمایند درباره وزراء یامعاونین آنها و یا مخبرین کمیسیونها که مامور تایید ودفاع لوایحی یاطرح قانونی هستند لازم به ثبت اسم نیست وهروقتی که اجازه نطق بخواهند بآنها داده می‌شود . وزراء بی‌خود نمی‌توانند صحبت کنند (وزیر امورخارجه - بنده اجازه داشتم) وبعدهم ماده ۹۷ راجع‌باخطار. اخطار را مقدم میدارد ودرمورد اخطار اگر کسی بخواهد در وسط نطق کسی حرف بزند حق ندارد

ولی اگرناطق حرفش تمام شد اخطار کنند حق نطق دارد ، اما راجع بعرض بنده که اصل مطلب بود بنده هیچ کاری ندارم باین که مادهٔ واحده‌ای که درجلسه گذشته تصویب شد ازطرف یکی ازآقایان نمایندگان اقلیت‌پیشنهاد شدولی‌مانمایندگان اقلیت بهیچ وجه از این ماده اطلاع نداشتیم ویك مرتبه غفلة درمجلس پیشنهاد شد ورای هم داده شد بنده خودم درلایحه‌ای که این‌جامطرح‌شد ازنظرفوریتی که داشت بفوریتش رای دادم ولی من بماده رای ندادم‌زیرامن باماده مخالف بودم و اگر آقای پیشنهاد کننده‌یك مشورتی باما میکرد شاید یکراه حلی پیدا میکردیم که بهترازاین میشد وبنده این ماده را چرا پیشنهاد کردم برای این که یك کار خلاف قانونی نشودواصل مسئله این بود که انتخابات دریك وقتی که ممکن است جریان‌صحیح وخوب پیدانکند اجرا نشود و کاملارعایت مقررات قانون بشود ولی‌اگر خود مجلس در تصویب این ماده رعایت قانون را نکند چه انتظار دارد که قانونش درنقاط بلاد این مملکت اجرا شود این عقیده بنده است اگر یك عده از نمایندگان که مطالبی دارند صحبت نکنند یاخواهند گفت که چیز نفهمیدند یاخواهند گفت که ترسیدند وبحمدالله در من این دو صفت نیست که تااندازه میفهمم و ترس وباکی هم‌از کسی نداشته ونداریم عقیده بنده این است که این لایحه جریان قانونی خودش راطی نکرده است زیرا مطابق ماده ۵۸ نظامنامه بایددرپیشنهادات مذاکره شود وبعداز تعیین تکلیف پیشنهادات بماده رای گرفته‌شود . ماده۵۸ رابنده میخوانم . ماده ۵۸ وقتی که مباحثات لایحه‌بطور کلی ختم شد باید مواد آن لایحه یك یك مباحثه شودرئیس در این خصوص‌ازمجلس رای میخواهد اگر درباب مباحثات ماده به ماده رای داده نشد رئیس‌رد لایحه را اعلام‌میکندواگر مباحثات ماده به ماده قبول شد شروع بمباحثات شده در باب هر یك از مواد واصلاحات راجعه مذاکرات بعمل می آید پس از آن در خصوص شور ثانوی مجلس رای میدهد . در شور ثانوی‌در خصوص هریك از مواد لایحه واصلاحات راجعه رأی گرفته میشودبعد از این ترتیبات یك رای قطعی درکلیه لایحه داده میشود . این قسمت راجع بموارد دو شوری است ماده ۸۰ هم راجع بفوریت دارد

محمد طباطبائی - این مربوط به لوایح عادی است نه لوایح فوری . عرض کنم یك ماده واحده ایست به مجلس پیشنهاد شده است‌این ماده ملحقات هم دارد ملحقاتش چیست ؟ اصلاحات و تبصره هائی که پیشنهاد میشود همه مربوط باین ماده‌است اینها جزء لاینجزای این ماده است اگر تبصره هائی پیشنهاد شده تبصره که استقلال ندارد مستقل نیست تبصره مربوط باین لایحه و جزءاین لایحه است پس بنابر این ماده واحده که در دفعه اول تصویب شده بعد ازآن باید تبصره هایك‌یك خوانده شود . پیشنهادات خوانده شود و مذاکره شود وبعد رای گرفته شوداگرتصویب شد که جزء قانون میشود و اگر تصویب نشد که رد شده است و روبهمرفته‌این ماده که‌تصویب‌شده باید اصلاحاتی که درش پیشنهاد شده وتبصره هائی که پیشنهاد شده است مطرح شود ورای گرفته شود این‌عقیده بنده است حالااگر آقایان‌نمیخواهند رعایت‌نظامنامه را بکنند نکنند تکلیف بنده اینست که کاری بر خلاف نظامنامه شده تذکربدهم

نایب رئیس — ماده نظامنامه ای راکه آقای دکتر مصدق تذکر دادند مربوط به لوایح عادی است (دکتر مصدق — ماده ۸۰ هم راجع بفوریت است همینطوراست) ومربوط بلوایحی‌است که فوریتش تصویب نشده باشد وموادهم داشته‌باشد ولی این طرح بافوریت‌پیشنهاد شده بودوبه دوفوریت هم رای گرفته شد وتصویب شد وماده واحده هم بود و عملی که شد مطابق آئین نامه بود معذلك برای خاطر اینکه جنابعالی احتیاط میفرمائید در قوانین (که خیلی هم خوب‌است) این نظریه راآلان‌دومرتبه رای میگیریم (جمعی ازنمایندگان — نمیشود — رای‌گرفته شده است) اجازه بدهید ماده واحده را بطور تجزیه رای بگیریم و مواد بعد را بعد مطرح کنیم (جمعی ازنمایندگان — خیر لازم نیست)

دکتر کشاورز — بنده اخطار نظامنامه‌ای دارم برای اینکه عملی که در جلسه قبل شد عمل نظامنامه نبود (عده از نمایندگان — بوده است)

نایب‌رئیس — در جلسه گذشته موقع رای گرفتن بنده تذکر دادم که این ماده پیشنهادی آقای حکمت بجای طرح پیشنهادی آقایان تلقی میشود و رای میگیریم این را تذکر دادم ورای گرفتیم بجای آن ومجلس هم تصویب کرد و کار خاتمه پیدا کرد آلان هم مجلس حاضر و آماده است و هیچ اشکالی ندارد که نظر مجلس خواسته‌شود

دکترمصدق — این ماده نظامنامه که بنده خواندم این اجازه‌رانمیدهد ماده ۸۰ هم راجع‌بفوریت است اجازه میدهید بخوانم

دکتر کشاورز — بنده‌اخطارنظامنامهٔ دارم بخود شمااخطار دارم .

نایب رئیس — بفرمائید . اما با نزاکت بفرمائید .

دکتر کشاورز — آقای ملك مدنی‌من با نزاکت‌صحبت کنم ؟ آلان هم مطابق ماده ۱۰۹ بخود شما اخطار دارم بمن توهین میکنید و قبل از اینکه حرف بزنم میگوئید با نزاکت حرف بزن ، من بی نزاکت حرف میزنم ؟ سوابق من که یکنفر استاد دانشگاه هستم ازجنابعالی خیلی بهتراست بنده‌یکنفر استاد دانشگاه هستم و جنابعالی سواد ندارید و هیچ تحصیلات ندارید وحق ندارید در مقابل من که یك استاد دانشگاه هستم بگوئید که بانزاکت‌حرف‌بزن . (زنك رئیس)

نایب‌رئیس-شماچرااینطورحرف‌میزنیدوتوهین میکنید ؟!

دکتر کشاورز — شماچرابمن توهین‌میکنید ومیگوئید که بی‌نزاکت صحبت میکنم .

نایب رئیس - شاهد عملیات شما جلسات گذشته شمااست حکایت شما آن حکایت سعدی است که‌میگوید وقتی که علم دست یك اشخاصی می‌افتد سوء استفاده میکنند . من بشما تذکر دادم که با نزاکت صحبت کنید .

دکتر کشاورز - جنابعالی بیکنفر نماینده توهین میکنید ، ازمقام ریاست سوء استفاده‌میکنید آنجا مقام‌مقدسی‌است. مادهٔ ۱۴۰ نظامنامه‌میگوید: رئیس ازطرف مجلس حافظ ومجری قواعد ونظم مجلس است . (صحیح است) جنابعالی که آنجا نشسته‌اید بموجب اینماده حق‌ندارید قبل از اینکه یك‌نمایندهٔ حرف‌بزند باوتوهین کنید (نایب رئیس- اخطاری‌که شدبرای جلو گیری ازهمین حرفهابود) شما بااین ترتیب نظام مجلس راباهم میزنید یکنفر نماینده که‌پا می‌شودحرف‌بزندبگذارید‌حرفش رابزند آنوقت اگربرخلاف‌نزاکت صحبت کرد‌بگوئیدبرخلاف نزاکت‌صحبت‌نکن(نایب‌رئیس — آنوقت‌منجربمطالب جلسه قبل‌می‌شود)این‌یکی‌یکی‌دیگرهم‌منظورازاین ماده این‌است‌که شماکه در آنجا نشسته‌اید بیطرفانه بنشینید وبیطرفانه قضاوت کنیدشماالان اظهار نظر کردید و گفتید‌که پیشنهاد آقای‌حکمت بجای‌طرح پیشنهادی آقایان اکثریت قبول شد و تصویب شد (جمعی ازنمایندگان-همینطور هم‌بوده است‌وصحیح هم بوده است) اجازه بفرمائید . این‌فرمایش آقای ملك مدنی است . اما مطابق نظامنامه وقتی که یك طرحی بمجلس‌آمد یاخود آن‌طرح تصویب میشود یابا اصلاحاتی آن طرح تصویب می‌شود یا اینکه یك‌مادهٔ دیگری‌را بجای‌آن طرح مجلس‌شورایملی می پذیرد و تصویب میکند . پس بهرحال اگر پیشنهاد آقای حکمت هم بعقیدهٔ شما بجای طرح پیشنهادی‌اکثریت قبول‌شد(عده‌ازنمایندگان-مجلس تصویب کرده است وتمام شده است) چراداد‌میزنید من دارم حرف میزنم (کامبخش - شما اگر داخل آدم نباشید ما داخل آدم هستیم آقای سنندجی) (نایب رئیس - آقای کامبخش صحبت نفرمائید) آقایان شما هشتاد نفرهستید من‌یکنفر هستم اجازه بفرمائید بنده عرضم رابکنم . اگر پیشنهاد آقای حکمت بجای‌آن ماده مطروحه قبول شده باشدآن مادهٔ‌مطروحه میرود کنار واین‌ماده جای‌آنرا میگیرد وپیشنهاداتی هم که نسبت باینطرح داده شده است نسبت‌باین‌ماده‌میشود که‌جای‌اورا گرفته است‌بنابراین شما باید تمام این پیشنهادات رامطرح کنید وببینید کدام‌طرف‌توجه می‌شوداگرهیچکدام قابل‌توجه‌نشد که به ماده رای بگیرید اگر پیشنهادی طرف‌توجه شد آن ماده را با پیشنهادی که طرف توجه‌شده است یك جا رای بگیریدولی شمااینکاررانکردید شما اگر بیطرف بودید باید تمام پیشنهادات را مطرح کرده باشید بعد بماده رای بگیرید شمااز مقامتان سوء استفاده کردید و آقایان هم هشتاد نفر اینجا نشسته‌اند و طرفدار شما هستند.

نایب‌رئیس-بنده هیچوقت سوءاستفاده نمی کنم از موقعیت خودم همه آقایان میدانند شما از موقعیت خودتان آقای دکتر سوء استفاده میکنید این را بدانید من هیچوقت نه در دوره وکالتم‌ونه در دورهٔ نایب‌رئیسیم‌هیچوقت سوء استفاده‌نکرده‌ام و همیشه هم با نزاکت صحبت کرده‌ام من برای اینکه جریان جلسه پیش تکرار نشود تذکر دادم که‌رعایت نزاکت‌را بفرمائید رعایت نزاکت کردن توهین نیست وشما در این تذکر اشتباه کردید

دکتر کشاورز-این‌را بکسی دیگربگوئید که بی‌نزاکت باشد بنده خیلی بانزاکتم

فیروزآبادی-مجلس‌همه‌وقتش‌صرف گفتگو های شخصی میشود پس کی برای مملکت کارمی کنید ؟

نایب رئیس-آقای‌طباطبائی

محمدطباطبائی- عرض کنم که آقای

فیروز آبادی تا قشون بیگانه در این مملکت باشد انتخابات نخواهد شد (صحیح است. صحیح است) در این باب از نظر آشنائی که باهم پیدا کرده‌ایم بشما توصیه میکنم که آنقدر اصرار نفرمائید که برای خودتان خوب نیست (فیروز آبادی- به کی میفرمائید ؟) ببخشید مقصودم آقای دکتر کشاورز است (دکتر کشاورز بنده را مرعوب نفرمائید) خدا شاهد است مرعوب نمیکنم یك مطلب قطعی را عرض میکنم که تا قشون خارجی در ایران هست انتخابات نخواهد شد (صحیح است) این مطلب هم تمام شده (صحیح است) (کام بخش — سفسطه نفرمائید آقای طباطبائی اگر بنای سفسطه باشد ما بهتر بلد هستیم) بازهم یکمرتبه دیگر تکرار میکنم که تا قشون خارجی در ایران هست انتخابات نخواهد شد (صحیح است) (کامبخش آن انتخابات فرمایشی هم بکوری چشم شما نخواهد شد) با این فرمایش بازهم تا قشون خارجی در ایران هست انتخابات نخواهد شد

کامبخش - بنده اخطار میکنم

نایب رئیس — جناب عالی آقای کامبخش توهین میکنید. چه حقی دارید بیك وکیلی اینطور توهین کنید !

کامبخش - بنده اخطار کردم میخواهم توضیح بدهم.

محمد طباطبائی - پیشنهادی که آقای حکمت بمجلس تقدیم کردند پیشنهاد اصلاحی نبود خود پیشنهاد در آرشیو هیئت رئیسه ضبط است و برای اینکه ممکن است در اینجا یك همچو نظری پیش بیاید من گرفتم پیشنهادرا مطالعه کردم وبا اینکه ازطرف مقام ریاست مطالب تذکر داده شد احتیاطا خود بنده پیشنهادرا گرفتم ازاول تا آخر خواندم وبعرض مجلس رساندم که این خود بخود یك پیشنهادی است مستقل پیشنهاد آقای سردار فاخر یك پیشنهادی است مستقل پیشنهاد اصلاحی یعنی یك سطر یا یك کلمهٔ پس و پیش بشود ولی این پیشنهادرا اینجا خواندند وازطرف مقام ریاست هم تذکر داده شد بااین قید که این پیشنهاد بجای آن ماده واحده‌ایست که هشتادو چندنفر آنرا امضاء کرده‌اند (دکتر مصدق - اینطور نمی شود آقا) اجازه بفرمائید همان هشتادو چندنفر باهمان تصویبی که شد باین پیشنهاد رای دادند (دکتر کشاورز - بپیشنهاد رای دادند نه بطرح) این پیشنهاد آقای حکمت جای طرح را گرفت وپیشنهاداتی که قبلا داده شده بود مربوط بطرح بود و پیشنهادات وقتی مطرح می‌شد که مفهوم و منطوق ومعنی این پیشنهاد با آن طرحی که داده شده بود مغایرش یکی باشد ولی قبلا پیشنهاد شده بود مطابق آن ماده واحده که یکماه بعداز تخلیه ایران ازقشون خارجی انتخابات شروع خواهد شد واین مطلب پیشنهاد آقای حکمت بود که بعداز تخلیه مملکت ایران فرمان انتخابات داده میشود وراجع باین پیشنهاد کسی پیشنهاد نداده بود این جا مراجعه بفرمائید اگر راجع باین پیشنهاد یکنفر دیگر یك پیشنهادی داده بود آنوقت فرمایش جنابعالی بجا است وحق باشما است والا این مطلب تمام است

کامبخش - بنده اخطار دارم

مهندس فریور — بنده مطابق ماده ۸۰ نظامنامه اخطار دارم

نایب رئیس — آقای دکتر معظمی

دکتر معظمی - بنده خواستم عرض کنم که هنوز مجلس وارد دستورش نشده است تا تکلیف آن پیشنهادات را معلوم کنیم وقتی که مجلس وارد دستور شد اگر معلوم شد که بآن پیشنهاد رای مجزا داده شده است معنایش این خواهد بود که ماده واحده مجزی تصویب شده وباید تکلیف سایر پیشنهادها رامعین کرد بهر حال مرحله تعیین تکلیف بعداز این است که دستور تعیین شود که آقایان امروز چه خواهند کرد چون پیشنهادات جزء دستور است بعد معلوم خواهد شد آیا نظر مجلس این ست که پیشنهادات مطرح میشود یا اینکه آن پیشنهادات میماند برای کمیسیونی که قرار است تشکیل شود وبعداز آنکه درآن کمیسیون مطرح شد یك لوایحی رابه مجلس می آورند

کامبخش — بنده مطابق ماده ۱۰۹ اخطار نظامنامه دارم دو کلمه است

نایب رئیس - بفرمائید

کامبخش — این جواب آقای طباطبائی است راجع بانتخاب ایشان فقط تلگرافی است میخوانم تهران - رمز وظیفه فرموده ۱۰۳۹-۱۰ - ۱۰ - ۲۰ اولا گزارش ۱۵۸۶۵ طبق رسیده أخوذه درتاریخ ۳۰ر۹ر۲۲ به تلگرافخانه تسلیم ثانیاً باتوجه کامل به مفاد گزارش ۱۶۰۶۹ مورخه ۳ر۱۰ر۲۲ آمدن ستوان فغانی به مشهد در معیت نماینده وزارت کشور وملاقات اینجانب باستانداری رفتیم قضیه انتخابات طباطبائی بنمایندگی سبزوار ۰۰ (نایب رئیس این حرفها مربوط باخطار نیست) چرا آقا اجازه بفرمائید مختصر است. قضیه انتخابات سبزوار برحسب اوامر ریاست پناهی بوده که در مقابل شایعات و انتشارات سوء ستوان فغانی متوسل وجریان امر بنحو معروضه بالا خاتمه پذیرفت مسرهنك پور زند

این است انتخابات فرمایشی . یك تلگراف دیگری هم هست اجازه بفرمائید بخوانم . .

(زنك رئیس دعوت بسکوت)

عده از نمایندگان - (باهمهمه) این حرفها مربوط باخطار نیست .

نایب رئیس - آقا این مطالب اساسا مربوط باخطار نیست

محمد طباطبائی - بگذارید بخوانند

کامبخش - خودشان اجازه دادند (همهمه نمایندگان - زنك رئیس) یك تلگراف دیگر هم هست در این تلگراف هم میگوید که بالاخره در نتیجه ملاقات و مذاکرات این جانب با استانداری بالاخره قضیه درمورد انتخابات سیدمحمد طباطبائی برطبق امریه ریاست پناهی خاتمه یافت .

حاذقی - آقای طباطبائی در انتخابات با آقای پروین گنابادی همراه بوده اند هرچه بوده است بایکدیگر بوده اند .

کام بخش - خیر اینطور نبوده است بنده الان باشما میرویم . . . (زنك رئیس)

نایب رئیس - بنده مجلس را ترك میکنم ودرهمچو مجلسی نمی‌نشینم

(در اینموقع یك ساعت و نیم بعد ازظهر) آقای نایب رئیس جلسه را ترك و مجلس تعطیل شده و بفاصله ده دقیقه مجدداً بریاست آقای ملك مدنی (نایب رئیس) تشکیل گردید)

نایب رئیس - عرض کنم. طبق ماده ۱۲۷ نظامنامه باید تکلیف مجلس وبنده معلوم شود وحالا هم برحسب فرموده آقای دکتر مصدق آمدم ولی باید تکلیف این کار برای آتیه معلوم شود برای اینکه این وضعیتی که بعضی ازآقایان نمایندگان دارند برای بنده مقدور نیست که این وضع را ادامه دهم وباید تکلیف ازطرف آقایان معلوم شود (صحیح است) واین وضعیت بایستی اصلاح شود

۴- موقع و دستور جلسه بعد - ختم جلسه

بعضی ازنمایندگان - ختم جلسه

نایب رئیس - فعلا جلسه را ختم می کنم جلسه آینده روزسه‌شنبه ۲۴ مهرساعت قبل‌ازظهر دستور لوایح موجوده

(مجلس یکساعت وسه ربع بعد ازظهر ختم شد

نایب رئیس مجلس شورای ملی
ملك مدنی

سئوالات نمایندگان

ریاست محترم مجلس شورای ملی

متمنی است سئوال ذیل را بوزارت دارائی ارسال ومقرر فرمایند برای ادای جواب اقدام شود شایع است که دولت اخیرا قسمتی از اموال ارتش امریکا مقیم ایرانرا ببهای ده میلیون دلار خریداری نموده و بااین ترتیب تمام موجودی دلار کشور را مصرف نموده است متمنی است دلیل انجام این معامله وعلت لزوم آنرا توضیح دهند .

دکتر اعتبار

انتصابات واحکام

آقای جلال‌الدین روحانی کارمند اداره حسابداری از تاریخ ۲۲ر۷ر۲۴ بسمت بخشدار رامهرمز منتقل گردیدند .

❀❀❀

آقای بنی اردلان بخشدار زراب بسمت معاونت وریاست دفتر فرمانداری سنندج منتقل گردیدند

❀❀❀

آقای عبدالحسین سالاری یحیی‌پور بازرس اداره کل آمار و ثبت احوال بسمت فرماندار مراغه منتقل شدند

❀❀❀

آقای حسن منشوری بخشدار رامهرمز ازتاریخ ۲۲ر۷ر۱۳۲۴ بسمت بخشداری شادکان منتقل شدند .

تبصره الحاقی بماده ۶ آئین نامه دفتر اسناد رسمی بشرح ذیل اصلاح می‌شود

تبصره - در مواردیکه احتیاجات محلی ایجاب نماید جلسات امتحان مندرج در شق ۲ از ماده ۱۰ قانون دفتر اسناد رسمی ممکن است با اجازه مخصوص وزارتی درمقر دادگاه استان یا دادگاه شهرستان تشکیل شود .

وزیر دادگستری